

Det rene Vand

Thisted Vandværk
1906 - 2006

Om vand er der sagt og skrevet ...

"Jeg tror ikke på den, at der kun skulde bruges 32 Kubikmeter Vand pr. Sæde om året. Tænk Dem blot en Familie på fire Medlemmer, der hver Dag kun har dette ene WC at bruge. Hver Gang, der foretages en Udskylning, anvendes der 10 Liter Vand, så jeg tror slet ikke, det kan slaa til med de 32 Kubikmeter pr. Sæde".

*P. J. Pedersen,
vandværksbestyrer,
1931.*

"Vand, H₂O, simpelt opbygget molekyle med en række usædvanlige fysiske og kemiske egenskaber, der er baggrunden for stoffets nøglerolle for de basale kemiske livsprocesser og for en række fysiske processer i vor omverden, bl. a. atmosfæriske forhold, som er med til at gøre Jorden beboelig for en lang række organismer".

*Den Store Danske
Encyklopædi*

"Vand er noget djævelskab. Det er f. eks. ødelæggende for god whisky".

Paul Brock

Det rene Vand

"Tilgangen af Forbrugere af Vand fra Vandværket vilde blive ganske betydelig, saa snart Anlægget paabegyndes, og der kan derfor med temmelig stor Sikkerhed regnes med, at et Vandværk her i Byen vilde kunde forrente sig".

Således vurderede et udvalg under Thisted Byråd i 1905 fremtidsperspektiverne for den kommunale vandforsyning. Set fra en moderne synsvinkel er det interessant, at man var i tvivl om noget, der i dag er blevet til en selvfølgelighed.

Den hundrede år gamle historie om Thistedes kommunale vandforsyning er den udramatiske beretning om at holde pumperne i gang. Og det gjorde man så årti efter årti, og forbrugerne tappede og tappede uden spekulationer over, hvor vandet kom fra. Således har vandforsyningen fungeret stort set upåagtet af offentligheden.

I Thy er vi beriget med både rigeligt og godt rent vand, der kan pumpes direkte fra undergrunden til forbrugeren uden at blive rensset først. Måske er det symbolsk, at vandtårnet ved langdyssen på Thorstedvej rager op over Thisted som et lysende vartegn, der ikke forandrer sig, men bare er der.

Indlagt rindende vand var ensbetydende med en revolution – ikke mindst for hygiejnen. Men udviklingen det første kvarte århundrede forløb i roligt tempo: I 1931 var der "kun" 168 ejendomme med badeværelser i Thisted. Det sidste kvarte århundrede er det gået betydeligt hurtigere med at tage nye tekniske landvindinger i brug. Således er en moderne vandforsyning et avanceret teknologisk foretagende, hvor automatik, elektronisk overvågning, computerskærme m.m. er lige så vigtige i hverdagen som hakke, skovl og spade. Thisted kommunale Vandforsyning er fulgt godt med tiden også på det tekniske område. Derfor kan vi ved 100 års jubilæet bryste os af en velfungerende kommunal virksomhed, der forsyner området med rent vand uden det store spild på ledningerne.

Ove Hegnhøj
Fmd. for udvalget for teknik og miljø
Thisted Kommune, 2006

Når det drejer sig om vandforsyning, gælder det om at have de rigtige kilder at øse af. Og når historien om den kommunale vandforsyning i Thisted gennem 100 år - Thisted Vandværk - skal fortælles, er det også af afgørende betydning, at de rigtige kilder byder sig til.

En af de væsentligste i vandværkets arkiv er en håndskrevet - endda meget sirligt udført - redegørelse fra 1931 for Thisted Vandværks historie i første 25 år.

Thisted Bys forsyning med drikkevand før 1906 skete gennem private brønde rundt i gårdene eller offentlige brønde på torvene og i gaderne. Det kommunale vandværk blev anlagt i Engen ved proprietærgården Christianslyst - som i øvrigt 11 år senere blev indrettet til alderdomshjem. Det var dyrt og besværligt med de mange hundrede brønde, der som regel svigtede, når der var særligt brug for vand - f. eks. ved ildebrand.

Man havde været bange for, at der ikke var tilstrækkeligt med vand i Engen. Men det viste sig, at der ikke alene var rigeligt, men at vandet også var af fineste kvalitet. Nu var det altså bare at lukke op for hannerne, så strømmede vandet. Der var endda også til havevanding, dog med visse begrænsninger, for der skulle jo - også dengang - være måde med alt.

En såkaldt vandværkshøj med reservoir blev anlagt ved Lang-

dysen på Thorstedvej. Fra denne høj fik thistedboerne en udsigt over Thisted, der blev karakteriseret som intet mindre end ”pragtfuld”. Og blev endnu bedre, da vandtårnet mange år senere skød i vejret. Byen voksede, industrien brugte mere og mere vand, haveejernes begrænsninger blev ophævet, og der blev installeret wc-anlæg i mange huse og badeværelser i flere og flere lejligheder. Så det begyndte at knibe med at holde vandtrykket og skaffe vand nok. Der måtte nye borer til, og det var baggrunden for ønsket om et højt vandtårn, der endog blev forsynet med et neonanlæg på toppen, der ”lyste som en baune og ses langvejs fra som en hilsen fra Thisted”, som den kendte lærer og byrådspolitiker gennem mange år, Marius Jørgensen, malende beskrev det i Historisk Årbog i begyndelsen af 1970’erne. Han var en foregangsmand inden for såvel skolevæsen som idræt og altså også på de kommunale værkers område i Thisted Købstad.

Det var i 1939, Thisted fik det nuværende vandtårn. I 1972 blev der fra kildepladsen i Øster Vandet med fire borer pumpet tre og en halv million kubikmeter vand om året. Men den nye Thisted Storkommune krævede endnu mere vand, og i 1974 skulle der tages endnu en kildeplads i brug i Vang til forsyning af oplandet. Siden er nye kildepladser kommet til.

I Dag

I Dag, hvor Vand, Gas og Elektricitet er en selvfølge i de fleste Køkkener, har man vanskeligt ved at tænke sig, at den første af disse Bekvemmeligheder, Vandet, netop i disse Dage først har rindet i Thisted-husmødrenes Køkkener i et kvart Aarhundrede. Det er ikke desto mindre Tilfældet, idet det den 1. November er 25 år siden, Thisted Vandværk begyndte sin virksomhed.

Thisted Amts Tidende 1931.

Vand og varme

Det kan straks mærkes paa Vandværket, saa snart det bliver varmt i Vejret, for saa stiger Vandforbruget betydeligt op over gennemsnitsforbruget. I Sommer var man et enkelt døgn helt oppe paa et Forbrug af 1844 kbm. Naar en Konsument en varm Dag skal have en Kop Vand, gaar der jo adskillige Liter i Vasken, inden vedkommende finder Vandet koldt nok til at drikke.

Der bruges i øvrigt mere Vand om Dagen i de tre første end i de fire sidste Dage i Ugen. Mandag, Tirsdag og Onsdag er nemlig Slagtedage paa Slagterierne, og det kan tydeligt ses på Vandforbruget.

Thisted Amts Tidende 1931.

”Vandet i Thisted er udmærket. Det er billigt, og der er nok af det. Når der alligevel i en tør sommer undertiden påbydes indskrænkning af havevanding, skyldes det ikke mangel på vand, men mangel på ledningskapacitet”, lød situationsberetningen fra begyndelsen af 1970’erne. Siden er der løbet meget mere vand i ledningerne, der er kommet en anden miljøbevidsthed, grundvandet er nu en ressource, vi skal tage vare på med omtanke, og vi har fået vandmålere ...

Forbrugerne

Det er begyndelsen til alt dette, der med sirlig håndskrift blev

nedskrevet i 1931 og som opbevares i vandværkets papirer på Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune. Og i denne beretning var vi ikke kommet længere end til et udvalgt nedsat af byrådet:

”Der blev af Thisted Byraad nedsat et Udvalg til at undersøge, om der blandt Byens Indbyggere var Stemning for et Vandværk”, hedder det.

Udvalget bestod af konsul Helstrup, kunstdrejer C.K. Bunch, karetmager M. Nielsen, grosserer N. Spangberg og sagfører N. Lyhne. De kunne hurtigt melde tilbage, at tilgangen af forbrugere

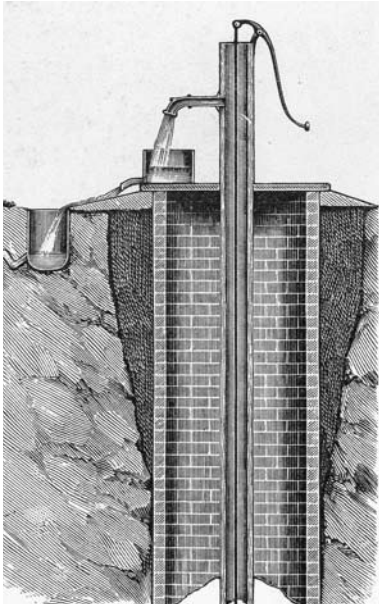
af vand fra vandværket ville ”blive ganske betydelig, saa snart Anlægget paabegyndes, og der kan derfor med temmelig stor Sikkerhed regnes med, at et Vandværk her i Byen vilde kunde forrente sig”.

Et vandværk ville desuden få stor betydning for hele byens fremtidige udvikling, hvorfor udvalget ikke så nogen betænkelighed ved enstemmig at indstille til byrådets vedtagelse, at ”et saadant Værk snarest anlægges for kommunens regning”.

Thisted var på dette tidspunkt - begyndelsen af 1900-tallet - præget af mange små håndværks- og handelsbedrifter, der gav et udkomme til langt de fleste. Der var enkelte

Selv om jernbanen blev ført til Thisted i 1882, skred den industrielle udvikling kun langsomt frem.

En gravet og udmuret brønd med faststampet ler om murværket foroven og afløbsledning for spildevandet. Illustration fra "Opfindelsernes Bog", 1923.

større virksomheder. Først og fremmest maskinfabrikken og Jernstøberiet Thy. Der var tre skibsbyggerier, en kradsuldsfabrik, en tobaksfabrik, to kalkbrænderier, fire ølbryggerier, et fællesmejeri, et svineslagteri og to bogtrykkerier. Resten var næsten alle små virksomheder med få ansatte.

Så var der de mange købmænd og købmandsgårde, der ikke alene forsynede Thisted Købstads borgere med de varer, som de ikke var selvforsynende med, men også drev en omfattende handel med

oplandets landboere. Der var en stor trafik og handel via havnen. Et betydeligt fiskeri på fjorden med mange fiskere i byen. Til tider endog en livlig aktivitet på havnen og i den særlige fiskerihavn.

Thisted var en lille købstad med 6000 indbyggere - den gjorde ikke det store væsen af sig, det var ikke hver dag, dens navn blev bemærket mange steder ude i landet. Og når det var tilfældet, var det som oftest i forbindelse med digteren J.P. Jacobsen.

Thisted og Thy var en isoleret plet på danmarkskortet - de store byer lå langt borte, det kunne være forbundet med praktiske problemer at nå frem. Det gjorde man sig ikke de store tanker om i Thisted - hvad skulle man også dér? Man levede, hvor man nu engang var havnet, mobilitet var et udtryk, der kom til at høre en anden periode til. Man sluttede i stedet op bag de mange foreninger og klubber, der på kryds og tværs bandt købstadens borgere sammen.

Vandkloset - og bad

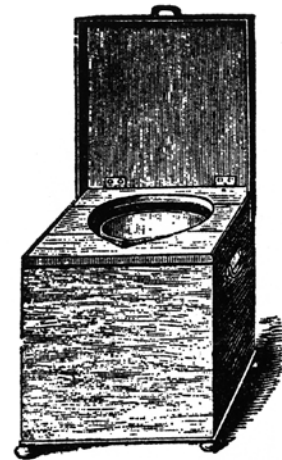
Det var denne lille købstad, der nu skulle have vand fra et "rigtigt" vandværk.

Vand fra en hane i køkkenet til kaffen i de lange vinteraftener. Blandt så meget andet som et offentligt vandværk ville føre med sig. Vand til moderne "badeindretninger" i huse og lejligheder. Vand til de ligeså moderne vandklosetter

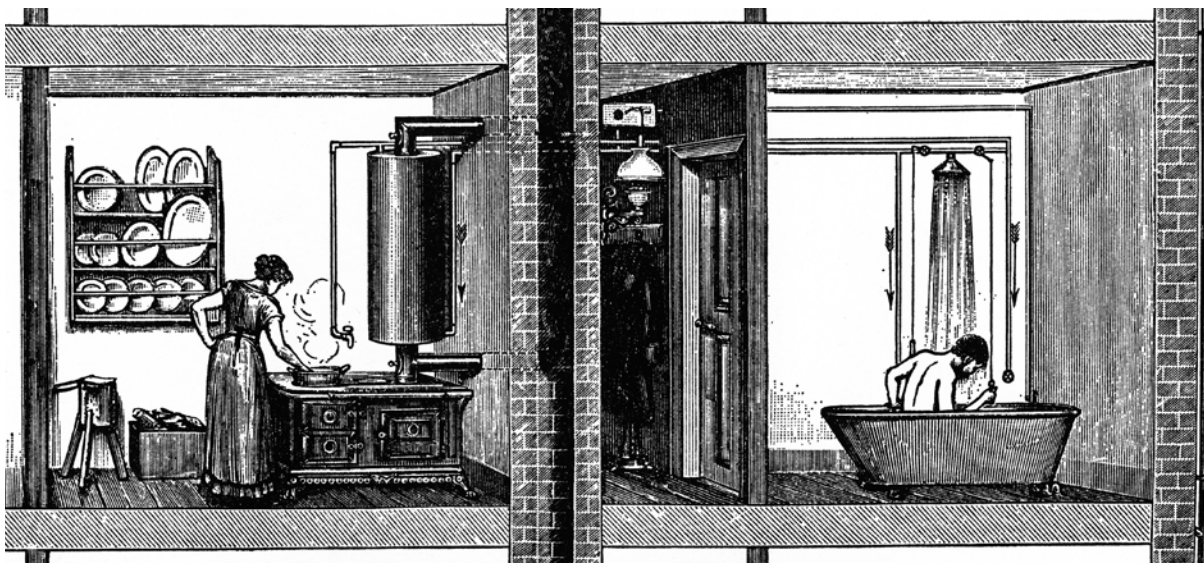
- wc'erne. Fri for lokumstønden i gården eller hvor man nu forrettede sin nødtørft. Fri for brønden i gården, ude på gaden eller på et af købstadens mange torve.

Eller som det udvalg, byrådet havde nedsat til at sondere terrænet, formulerede det: "Det i mange Retninger store Gode et Vandværk medfører for Byen i sin helhed".

På landet var "natrenovationen" ikke noget større problem. Man kunne grave "lokumstønden ned". Men i byerne var det et problem, så det var et stort fremskridt, da de underjordiske kloaksystemer og vandværkerne blev så udbyggede, at wc'erne, vandklosetterne, kunne indføres. Uden for København fandtes i begyndelsen af 1900-tallet kun vandklosetter i en vis udstrækning i én provinsby,

Før wc'et kom til byen, var thistedboerne på spanden.

Da der begyndte at strømme vand i de kommunale ledninger i Thisted, kunne købstadens borgere drømme sig til dette fremtidsperspektiv i aviserne.

nemlig Naskov på Lolland. I de øvrige byer i Danmark havde de fleste ”retirader med tøndesystem”. Danskeren var opfindsom - også dengang. F. eks. blev der udbudt et tørvesmuldkloset, der kunne skille flydende fra fast. Når man rejste sig, udløste sædet en mekanisme, der strøede tørvesmuld over ”det faste”. Så forrådnelse og ilde lugt ikke kom for godt i gang.

Til den personlige hygiejne kræves sæbe og vand - og noget at have det i. Før vandværker og rindende vand blev almindeligt i alle hjem, var det heller ikke så meget man vaskede sig: ”Vor sædvanlige Vaskning af Ansigt og Hænder, én à to gange Ugentlig af Hals og

Fødder er langt fra tilstrækkelig”, kan man læse i håndbogen ”Vort Hjem” fra 1903. ”Hudens hele Overflade maa mindst en Gang ugentlig undergå en grundig Renselse for at befries for alt det Støv og Smuds, der ude fra er tilført gennem Klæderne, og for alt det Fedt og Sved, den selv har udskilt. Af æstetiske som af Sundheds Hensyn er dette lige nødvendigt, og et Badeværelse burde derfor danne et uundværligt Led i enhver vel ordnet Lejlighed”.

I 1906 - da vandværksvandet begyndte at løbe i ledningerne i Thisted - havde ikke engang fire procent af hovedstadens lejligheder badeværelse og i provinsbyerne og

på landet langt færre. Man måtte derfor klare sig med mindre. Man vaskede sig i køkkenet eller i større lejligheder ved servanten eller servantestellet i soveværelset.

En regel for personlig hygiejne var de 4 H'er: Hoved, (arm) huler, hale og hæle. Det var dér, man skulle vaske sig.

Det ugentlige bad om lørdagen måtte man tage i træbalje eller i det i byerne populære Victoriabadekar af zink. Sammen med dette kunne man benytte et ”styrtebadsapparat”, og opfindsomheden var stor, når det gjaldt ”smarte” badekar, der var vandbesparende.

Alt dette har været noget, thistedboerne måske læste om i de

Den offentlige vandpost på hjørnet af Hundborgvej og Dragsbækvej blev pakket ind, når frosten kom ... som det fremgår af billedet til højre.

lokale aviser eller i Illustreret Tidende og foreløbigt måtte nøjes med at lægge drømme til. Det var mere end som så med wc'er og badeværelser i Thisted!

Vandforbruget var i det hele taget ikke særligt stort i vandværkets første driftsår. Der var kun indlagt vand i 356 ejendomme, og der udvistes stor sparsommelighed. Folk var vant til at spare fra den tid, da de skulle hente vand ved brøndene.

Der fandtes i 1907 kun tre private badeværelser i byen - og der var kun to wc'er. De første år var

der aldrig mere end tre vandhaner i en ejendom med to lejligheder. Der var en hane i hvert køkken og en i vaskehuset. Og dermed færdig. 25 år senere var der i samme ejendom indtil 10 vandhaner og antallet af wc'er var vokset til 186 ejendomme, ”i alt 459 sæder”, som det blev opgjort officielt. Af de 25 nye ejendomme, der blev opført i 1931, var der kun en, der ikke fik installeret wc. Og i 168 ejendomme var der nu badeværelser med såvel styrtebad og/eller karbad. Udviklingen skred frem i Thisted - og også på det sundhedsmæssige

område.

For folk uden bademuligheder hjemme var der såvel offentlige (kommunale) som private badeanstalter. Ifølge Thisted Købstads Historie (1998) blev der fra begyndelsen af 1900-tallet af de overordnede sundhedsmyndigheder (og på videnskabelig grund!) slået på tromme for den personlige hygiejne - sådan som det fremgår af nævnte citat fra 1903-håndbogen - og selv om det at tage bad så småt vandt indpas, så var det dog kun hos de bedrestillede, at man tillod sig en sådan luksus med

badeværelse. Det store hygiejneprojekt resulterede imidlertid i, at der i 1918 blev oprettet en offentlig badeanstalt på Thisted Sygehus af købstaden og amtet (Thisted Amt) i forening. Om sommeren var der tvungen fjordbadning i skolerne hver 14. dag - om vinteren brusebad i tilknytning til gymnastikundervisningen.

Værkernes år

Det er i lyset af dette fremtidsperspektiv, man kan se initiativet i 1905 fra en af de nævnte mange foreninger, der bandt Thisted Købstads borgere sammen på kryds og tværs. Håndværkerforeningen ville sætte skub i den offentlige debat om både vand- og elforsyning og lægge pres på byrådet. Der blev indkaldt til et velbesøgt møde, hvor en hidkaldt foredragsholder udefra lagde op til en debat for at få drøftet ”det brændende Spørgsmaal om Anlæg af et Elektricitetsværk og et Vandværk i Thisted”. Der blev foretaget en afstemning blandt deltagerne, der viste, at der var større tilslutning til vandværket end elektricitetsværket. Byrådet nedsatte så det omtalte udvalg, der straks henvendte sig til byens grundejere for at lodde interessen. I maj forelå resultatet af undersøgelsen. Der var indsendt 134 begæringer om vand (425 haner), men kun 31 om elektricitet (235 lamper). Interessen for et elværk var overraskende lav, for de 31 borgere, der ønskede elektri-

citet, svarede kun til godt en tiendedel af det antal, der skulle til for at opnå en rentabel drift.

For vandværket var det kun mellem en fjerdedel og en femtedel af samtlige ejendomme, der havde tilmeldt sig som forbrugere. Men det var tilstrækkeligt til, at man turde gå i gang. Det første vandtårn, vandbeholderen, blev rejst på byens højeste punkt (ved Langdysen på Thorstedvej) for at få det optimale tryk på vandet. ”Vandværkshøjen” blev snart navnet blandt thistedboerne. I 1939 blev et nyt og større vandtårn opført på stedet. Og det har siden været et

af byens markante vartegn. I 1906 var der også kommet mere tryk på tilmeldingerne, efter at kommunen ”forskuvis” havde tilbudt at betale for forbrugernes vandledninger. Alligevel kom man ikke fra begyndelsen op på det antal ejendomme - og vandhaner - der oprindeligt var stillet i udsigt.

Elforsyningen blev i første omgang en privat sag. På trods af den lave interesse lod firmaet A/S Frichs opføre et privat elværk ved fjorden i 1906. 88 forbrugere skabte det første økonomiske grundlag for en ny teknologisk epoke i Thisted, der ved premieren blev

I gårdene rundt omkring i byen blev vand pumpet op af private brønde som her i den nu forsvundne Søndergade i den vestlige ende af havnearealet i Thisted. Pumpen er markeret med en ramme. Billedet udateret.

introduceret med små glødelamper i de handlendes butiksvinduer otte dage før juleaften.

1906 blev værkernes år.

Nogenlunde samtidig meldte der sig et ønske om at få en ordning på fjernelse af dag- og natrenovationen. De fleste lokumstønder var anbragt i gårde direkte oven på en mødding, hvor fækalierne hobede sig op under sæderne ...

Ingeniør Øllgaard

Men tilbage til vandværket, til det af byrådet nedsatte udvalg, der sonderede mulighederne for et vandværk i Thisted, tilbage til redegørelsen for det historiske for-

løb i Thisted Vandværks arkiv:

”21. juni 1905 bemyndiges Udvalget til at foretage sagkyndig Undersøgelse for at se, om der er tilstrækkelig Vand og af fornøden Godhed. Udvalget har da henvendt sig til Ingeniør Øllgaard, Hellerup, som har været her for at undersøge Bundforholdene forskellige Steder i Byen, og Valget kom til at stå mellem et stk. Grund af Christianslyst Toft, som ligger nærmest Thisted, og et stk. af Entreprenør Loldrups Grund, som gaar langs med Christianslyst Skel og langs om med Engen. Disse 2 Styk. kunde Ingeniøren erklære

for brugelige. 22. August 1905 vedtoges at begynde Prøveboring straks i Loldrups og Elbrønds Eng, som støder umiddelbart til det stk. Grund, som man agtede at købe, og det er ligeledes Meningen at købe ca. 1000 Kvadratalen af Engen til Boringer og Brønde. (...) 3. Oktober 1905. Modtaget fra V. Steins Kemiske Laboratorium specificeret Resultat af Undersøgelse af Vandprøven. Vandets ydre Forhold og Resultat af den direkte foretagne Mikroskopiske Undersøgelse. Klart og farveløst, intet Bundfald, uden Lugt og Afsmag. Efter de ved Undersøgelsen fundne Forhold er Vandet af en Tilfreds-

Udsigten over Dragsbæk fra vandværkshøjen ved Langdyssen blev karakteriseret som intet mindre end "storslået" (1907).

stillende Renhed og maa herefter siges at være godt Drikkevand. Fra ingeniør Øllgaard modtages samme Dag Meddelelse om, at der var rigtig Vand til Byens Forsyning. Det blev vedtaget at indstille til Byraadet at købe grunden til Vandværket. I Byraadet 10. oktober 1905 vedtoges det, at der skulde anlægges et Vandværk og Udvalget bemyndiges til at fremskaffe Overslag og købe den tilstrækkelige Grund dertil. 15. Oktober 1905 var Udvalget ude paa Langdyssen og se på Forholdene der, hvor man har tænkt sig Vandbeholderen skulde ligge. Ejeren af Vintersmøllegaard P.V. Jensen var tilstede som Ejer af Grunden omkring Langdyssen, og han gav en Slutseddel paa, at man fik den nødvendige Grund til Vandbeholder enten umiddelbart ved Langdyssen eller på den modsatte Side af Thorstedvejen", kan man læse i den "officielle" vandværkshistorie.

Ingeniør Georg Øllgaard var lidt af en kapacitet på vandværksområdet med erfaringer fra flere byer. Han blev nu bedt om at udarbejde et overslag og komme til Thy, så der kunne blive truffet en afgørelse om, hvor stort et areal, der skulle købes til såvel vandbeholderen på Thorstedvej som til maskinhus og brønde på Engen. Han fik også senere til opgave at komme med et endeligt overslag og tegninger. I begyndelsen af januar 1906 blev

samtlig arbejder udbudt i licitation. Den samlede anlægssum blev næsten 140.000 kr. Eller helt nøjagtigt: 139,364 kr. og 80 øre. Mange penge - dengang.

Da vandværket begyndte i 1906, var der 9330 m hovedledninger og 2313 m stikledninger. Det var 25 år senere - altså i 1931 - blevet til 18.832 m hovedledning og 6742 m stikledninger. Der var 91 brandhænder og 57 skydeventiler, mens der i 1931 var henholdsvis 118 og 37. Rykker vi 63 år frem i tiden - til 1994 - havde Thisted Vandværk (Thisted kommunale Vandforsyning) 500 km hovedvandledning og forsynede ca. 21.000 indbyggere. Der var i denne periode en stabilisering af vandforbruget.

Ledningsnettet var blevet forbedret, og vandmålere lagde en dæmper på forbruget.

Thisted Vandværk begyndte med to gasmotorer og to stempelpumper, der hver ydede 66 kubikmeter vand i timen, men i 1921 gik vandværket over til elektrisk drift, og der blev anbragt en centrifugalpumpe, der ydede 129 kubikmeter vand pr. time samt en 50 HK elektromotor. Samtidig blev der foretaget en ny boring på Engen. I 1929 blev maskinanlægget udvidet med en tocylindret stempelpumpe, der kunne yde 160 kubikmeter vand i timen samt en 65 HK elektromotor.

Da Thisted Vandværk kunne markere 25 års jubilæum i 1931,

"Taarnet om man kan kalde det saaledes"

Vandtaarnet ved Thisted. Arbejdet med opførelsen af Vandtaarnet er nu i fuld Gang, og der arbejdes daglig med en stor Styrke. Taarnet, om man kan kalde det saaledes, kommer til at ligge på den saakaldte "Langdysse" bag ved Vestre Kirkegaard, hvilket vistnok er det højeste Punkt i Thisted Omegn.

Fra Pumpestationen paa Engen bagved Plantagen bliver Vandet sat op i Vandbeholderen, hvorfra det saa gennem Rørledningerne føres ud til Forbrugerne i Byen.

Beholderen, der dannes af en med Jærnstænger gennemtrukken Cementmur, som forneden er af en ganske antagelig Tykkelse, men bliver tyndere, jo højere man kommer op, rummer mellem 3 og 4000 Tdr. Vand. Den opføres af Ingeniørfirmaet Joh. Larsen, København. Hele vandværksanlægget skal som bekendt være færdig saa betids, at det kan tages i brug til Efteraaret".

*Thisted Amts Tidende
26. maj 1906.*

Ildebranden

”Allerede ved det første byrådsmøde i 1939 diskuteredes en eventuel belysning af vandtårnet. Projektorbelysning ville blive for dyr, og vandværksudvalget henstillede derfor, at man anbragte op til tre bølgeformede neonstriber rundt om tårnets øverste del. Borgmester Iversen mente, at belysningen ville blive en pryd for byen, men Sanderhoff Jensen, stenhuggeren, mente, det ville ligne ildebrand og så hellere kirken oplyst. Murer Hvid var stemt for et stativ af neonrør oven på tårnet. Sagen blev udsat.

I slutningen af februar var der igen en længere diskussion i byrådet om belysningen. Enden på sagen eller snarere toppen på vandtårnet blev, som vi kender den i dag. Avisen betegnede løsningen som en fem meter høj obelisk, der om aftenen ville kunne ses over hele amtet og helt ned i Salling og Himmerland. Hvid påpegede, at det var vigtigt at få stativet op, mens hejseapparatet endnu var på tårnet.

I marts blev pengene til belysningen bevilget. Byrådet vedtog at tage 3.000 kr. af årets regnskab og overføre de resterende 2.450 kr. til næste års budget efter aftale med neonselskabet. Lyset kan ikke have skinnet i mere end et års tid, eftersom det var slukket i besættelsestiden”.

Historisk Årbog 1994.

var der påbegyndt en udvidelse med en ny boring, der ved en prøvepumpning havde givet ca. 50 kubikmeter vand pr. time, og det var nu planen at anbringe en lille pumpe ved boringen til at fungere i de sene aftentimer og tidligere morgentimer, da vandbeholderen ved Langdyssen og ledningsnettet i det hele taget var under pres på grund af en stor bebyggelse i såvel den vestlige som østlige høje bydel.

Og det ville sikkert ikke vare længe, før det blev nødvendigt at bygge et nyt vandtårn enten ved Sennelsvej eller i nærheden af

Kjelstruphøj, for Thistedes vandforbrug var i stærk stigning, og den dag, vandbeholderen blev for lille, var ikke fjern - forløb det fra vandværksbestyrer Pedersen i Thisted Amts Tidende.

Vandtårnet

Det blev dog på ingen af de to lokaliteter, det nye vandtårn kom til at ligge. Det blev igen ved Langdyssen på Thorstedvej, og der skulle gå otte år, før det skete. Men så havde Thisted også fremtidssikret sin vandforsyning - i hvert fald indtil videre! Anno 2006 har vandtårnet ingen betydning i den kom-

munale vandforsyning, men dets status som vartegn for Thisted og som det punkt, man spejder efter, når man nærmer sig byen - dén er uantastet. Vandtårnet er en integreret del af byens identitet – for nu at være lidt højtidelig i dagens anledning.

Ét er dog synligheden i landskabet og byens billede - noget andet udsigten fra vandtårnet!

”Et næsten enestående Panorama”, som en læser, der præsenterede sig som ”Den forbipasserende”, beskrev den i Thisted Social-Demokrat i 1939. Han havde også nogle forslag til, hvad tårnet kunne anvendes til udover at sørge for det nødvendige vandtryk i ledningerne ud til forbrugerne:

”Fra Thistedes nye Vandtaarn er der en storslaaet - for hele Nordjylland næsten enestaaende Udsigt. Man kan se ud til Havet, helt ned i Sydthy, ned til Fæggesund og en del af Mors. Et vældigt og i smukt Vejr aldeles henrivende Panorama.

Helt pudsig virker det at se Thisted By fra oven af. Byen ligger udbredt under Beskueren, og netop nu, da Træerne staar med deres friske lysegrønne Løv mellem de røde Tage, er det et dejligt Skue. Men det tager tid at orientere sig fra Luften. Det er jo for den, der ikke har været over Byen i Flyvemaskine - og det har kun faa af os - ganske uvant at se Forholdene paa denne led.

Man staar og siger til sig selv: Ja,

"Et næsten enestående Panorama", som en læser, der præsenterede sig som "Den forbigående", beskrev udsigten i Thisted Social-Demokrat i 1939. Maskinmester Jan Pedersen på toppen af vandtårnet i 1994.

hvad er det da for en Bygning, der ligger dér? Den kender jeg ikke! Og saa er det Østre Skole eller et andet ganske velkendt Hus. Hvor er vi mennesker tit hjælpeløse, naar vi pludselig rykkes ud af de daglige Vaner og Synsvinkler.

Desværre bliver Vandtaarnet vel ikke i Almindelighed offentligt tilgængeligt. Det vil jo i saa Fald kræve Opsyn. Men der bør være Adgang for Publikum - ikke mindst for Turister - til ved visse Lejligheder at komme op i Taarnet, selv om det skal koste 25 Øre for hver.

Egentlig skulde der have været en Elevator derop. Der er 116 Trappetrin. Neonlyset er jo nær-

mest en Skuffelse, og vi maatte hellere have lavet Elevator for disse Penge. Og saa kunde der have været Restaurant i øverste Etage under beholderen samt på Taget. Sikken en Attraktion, det vilde have været".

Ja, sikkert! Dét med en restaurant deroppe er nok ikke inden for mulighedernes grænser, heller ikke i dag, men man kan undre sig over, at udsigten fra vandtårnet hidtil ikke er indgået i den ubrudte strøm af turistinitiativer i Thisted. Den forbigående forslog i Social-Demokraten for 67 år har derfor fortsat aktualitet. Og at Thisted borgere omfatter vandtårnet med veneration viser den kendsgerning, at 700 mennesker troppede op, da Museet for Thy og Vester Hanherred 1990 i samarbejde med vandværket holdt åbent hus i vandtårnet.

Som nævnt havde der allerede i 1931 været forslag om at forbedre trykforholdene ved anlæggelse af en pumpestation og et vandtårn, da der var vanskeligheder med at forsyne de højest liggende dele af byen med tilstrækkeligt vand, men først i 1937 skete der noget. Rådgivende ingeniør Georg Øllgaard, Hellerup, der også var med ved etableringen af vandværket tilbage i 1906, skulle udarbejde et forslag til et vandtårn. Byrådet godkendte planerne, men kunne ikke gå med til at bygge vandtårnet i regnskabs-

Fakta

Ifølge tegningerne til vandtårnet er byggegrunden stabiliseret i en dybde af 2,75 m, mens der kun er støbt i en dybde af 75 cm. Tårnet bæres af ni betonpiller, én i midten og otte udenom med en dimension på 60 x 100 cm. Pillerne holdes sammen af tre dæk foruden selve beholderen øverst. Tårnet har ifølge tegningerne en højde på 24,46 m og en udvendig diameter på 11,30 m. Vandtanken har et rumfang på 300 kubikmeter og kan altså rumme 300.000 liter vand. En vindeltrappe går i en cylinder op gennem beholderen.

året 1937/38. Næste år var de økonomiske muligheder bedre. Der blev dog indkøbt en del materialer i sommeren 1937, og samme efterår gik man i gang med at anlægge en 375 m lang forsyningsledning fra vandværket over Engen til Møllevvej. I maj 1938 modtog man færdige tegninger fra ingeniøren, og i juli vedtog byrådet uden bemærkninger at optage et lån på 20.000 kr. Den samlede anlægssum løb op i 27.000 kr., og hertil skulle lægges udgifterne til større ledningsarbejder andre steder.

"Så kom der om ikke grus så mursten i maskineriet", som museumspædagog Svend Sørensen udtrykker det i en artikel om

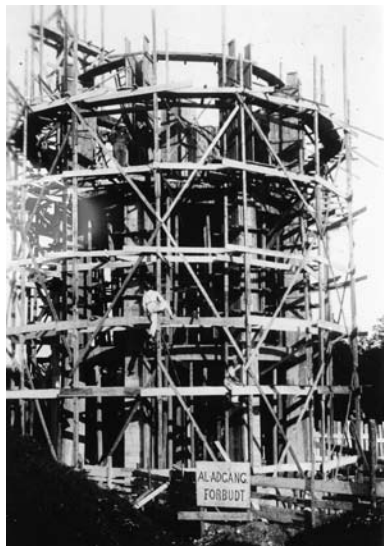
vandtårnets historie i Historisk Årbog i 1994.

”Vandværksudvalget spurgte Øllgaard, med hvilken motivering han turde bygge et vandtårn i ”vort barske klima” og så nøjes med en halvstensmur mellem pillerne.

Ingeniøren bøjede sig, og byrådet vedtog at forhøje lånet med 1650 kr. til en helstensmur”. Murermester N.P. Andersen kunne derefter gå i gang med byggeriet. Tømrermestrene Richard Olesen og S.A. Larsen lavede forskallingsarbejdet. I Thisted Amts Tidende refereres sagen under overskriften: ”Håndværkerne var klogere end ingeniøren”.

En arbejdsplads højt til vejs. Med udsigt over landet med gårde og marker. Et vandtårn er ved at tage form. Lidt af et prestigebyggeri for købstaden Thisted. Det er i slutningen af 1930'erne. Vandtårnet skal afløse den gamle vandbeholder og vandværkshøj fra århundredets begyndelse.

Vandtårnet – hvis rolle som vandtårn blev udspillet i begyndelsen af 1990'erne. Nu er det vartegn – og indtægtskilde. Teleselskaber og lokalradio har sendeudstyr placeret på toppen. Billedet er fra 1980'erne.

Nabo til oldtiden

Vandtårnet på Thorstedvej er nabo til en langdysse, der er blevet karakteriseret som et af Danmarks mest storslåede oldtidsminder. ”Som et smykke pryder den byens mest fremragende punkt”, som man kan læse i Thisted Købstads Historie (1994). Langdyssen har i sit tre tusindårige liv oplevet meget. Den har måske set bronzealderpigen fra Thorsted med en gylden bælteplade på maven og set teutonernes afrejse med hestevrinsk og kommandoråb. Den kan have oplevet Svend Tveskæg samle folk til et vikingetog og Knud den Hellige på flugt fra forfølgere. Den har lagt mærke til en stenhugger på vej til et kirkebyggeri og Ebbe Skammelsen ridende på så mange vilde stier. Sådan som det bliver opregnet i købstadshistorien. Og i 1939 fik Langdyssen sit eget vagttårn: Vandtårnet! Som Nationalmuseets repræsentant var Johannes Brøndsted (arkæolog og historiker, senere direktør for museet og rigsantikvar) ikke glad for placeringen, men som han skrev til Thisted Museum: ”På den anden side er jeg af den mening, at man ikke mere end strengt nødvendigt må lægge sig i vejen for det praktiske livs behov”.

Det gjorde sikkert afgørelsen nemmere, at der siden 1906 havde ligget en stor vandbeholder på stedet - på det nærmeste kamoufleret som en kæmpehøj med en udsigtsplads øverst, der var et yndet udflugtsmål for flere generationer af thistedboer. Med det nye - 25 meter høje - vandtårn blev udsigten endnu bedre over Tingstrup og Thisted, over Limfjorden og til Mors.

De røde neonstråler på tårnets top kan ses viden om - og minder fortsat om Thistedes eksistens. Ingen vej- eller fjordfarende er i tvivl, når de nærmer sig byen.

Tilsyneladende har der ikke været gjort det store ud af indvielsen af vandtårnet på Thorstedvej, der blev taget i brug midt i juni 1939.

Kort tid efter melder ”Den forbipasserende” sin ankomst ved døren, bliver lukket ind og til udsigten 116 trappetrin øverst oppe, hvor han overvældes af ”et næsten enestaaende Panorama”, han må dele med andre. Neonbelysningen var ikke noget at skrive hjem om til Social-Demokraten, men alt det andet - dét var en attraktion for Thisted.

En beholder i reserve

Med det nye vandtårn var det meningen, at den gamle vandbeholder skulle ned og ”vandværkshøjen” fjernes. Sådan kom det ikke til at gå. Året efter - i 1940 - kom den tyske besættelse og en nærmest ophedet aktivitet på mange fronter i og omkring købstaden. Og dermed et øget vandforbrug. Man fandt det bedst at have den gamle beholder i reserve. Det var jo urolige tider. Der kunne ske så meget. Med både vandtårnet og elektriciteten.

Vi skal helt frem til 1960, før der sker noget. På Nationalmuse-

ets foranledning. Herfra blev der henvist til et løfte, Thisted Byråd havde afgivet allerede i april 1938 om fjernelse af vandbeholderen og planering af området.

Sagen kan følges i det kommunale arkiv.

I 1938 havde vandværksudvalget henvendt sig til Thisted Amtsrådskreds’ fredningsudvalg angående ”Vandforsyningsbeholderen mellem Thorsted Vejen og den fredede Langdysse”.

Bebyggelsen på de højtliggende jorder omkring byen var blevet udvidet, så det var nødvendigt at udskifte beholderen med et rigtigt

vandtårn for at kunne forsyne alle forbrugere tilfredsstillende, ”men da Kommunen ikke har andre højtliggende Grunde end den nævnte, tillader man sig at forespørge, om der i Henhold til Lov om Naturfredning ville blive nedlagt Forbud imod opførelse af et Vandtaarn ved Vandbeholderen, selv om det kommer til at ligge nærmere Langdyssen end de i Loven nævnte 100 m”.

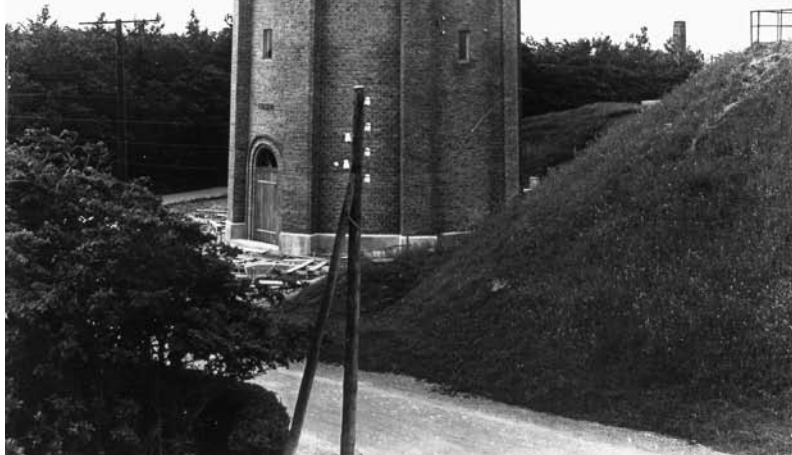
Viceinspektør - og museumsleder - P.L. Hald deltog i fredningsnævnets møde som repræsentant for Nationalmuseet. Han udtalte, at museet ikke havde ”noget at erindre imod, at Vandtaarnet opførtes paa det angivne Sted, Nordøst for Langdyssen”. Der fulgte dog nogle betingelser med.

Jordopfyldningen mellem den gamle vandbeholder og Langdyssen skulle fjernes. Og et skæmmende indhak i Langdyssens nordside skulle ligeledes udfyldes og beklædes med græstørv, ”saaledes at Højens nordre Langside kommer til at forløbe efter en smuk, jævn Linie”. Endelig skulle Nationalmuseet have byrådets udtrykkelige løfte på, at der på det øvrige areal mellem Langdyssen og Thorstedvej ikke måtte rejses bygninger eller skure af nogen art.

Fredningsnævnet tiltrådte Nationalmuseets standpunkt.

Og borgmester Chr. Iversen erklærede på byrådets vegne at ville indgå på de stillede betingel-

Vandtårnet blev indviet i juni 1939. Billedet er taget kort forinden. Håndværkerne mangler at rydde det sidste op på jorden. Til højre vandværkshøjen. Den skulle sammen med den gamle vandbeholder være fjernet efter indvielsen af vandtårnet, men det viste sig at have lange udsigter.

ser. Han afgav desuden det løfte, at den gamle vandbeholder ville blive fjernet og terrænet planeret, når det nye vandtårn var taget i brug, og det viste en tilfredsstillende drift.

Så alt var tilsyneladende den rene idyl mellem kommune og fredningsmyndigheder, mellem byråd og det nationale museum i København.

Tider kan dog hurtigt ændre sig, men at vi alligevel skulle helt frem til 1960'erne, før der kom handling bag de højtidelige ord, det havde de færreste sikkert kunnet forestille sig. Den lå jo dér, vandværkshøjen, udsigten over by og fjord var stadig god, selv om den ikke var så god som i 1906, da vandholderen blev rejst. Der var i årenes løb skudt nye bygninger op, der kunne spærre for udsynet. Men så var der jo udsigten fra vandtårnets top – hvis man var så heldig at få tilladelse til at komme derop.

I februar 1960 fik Thisted Kommune brev fra Nationalmuseet. Der havde forinden været besigtigelse af Langdyssen, og ”herved viste det sig, at enkelte af de aftaler, der i 1938 blev truffet i anledning af opførelsen af det nye vandtårn, stadig ikke er blevet ført ud i praksis”. Jordopfyldningen mellem den gamle vandbeholder og Langdyssen var ikke blevet fjernet. Vandbeholderen havde ellers ikke været i brug længe: ”Da Langdyssen er et anseeligt og smukt monument, lægger Nationalmuseets megen vægt på at få skabt de smukkeste omgivelser

Vandtårnet i sommeren 1988. Driftsbestyrer Mogens Lüth og formanden for driftsudvalget, Ove Hegnhøj (Thylisten) på besøg for at tjekke, at alt er i orden. Vandtårnet fungerer endnu som – vandtårn. Og der var i sommerheden pres på de friske forsyninger fra vandværket.

for dette anlæg, og vi er derfor meget interesserede i at få den gamle vandbeholder fjernet, hvilket vel også må være i Thisted bys interesse, såfremt beholderen ikke længere har nogen væsentlig praktisk betydning”, lød det fra Frederiksholms Kanal i København.

Byrådet sendte straks brevet videre til udtalelse i vandværksudvalget, der herefter beklagede, at de løfter, som byrådet havde afgivet mere end 20 år tidligere, ikke var blevet indfriet og altså ikke var kommet længere end til det papir, hvorpå den kommunale

underskrift stod:

”Men grunden må søges i, at man under krigen ikke turde nedlægge den gamle vandbeholder, idet den under en katastrofe-situation kunne gøre fyldest, og derefter er spørgsmålet åbenbart gået af minde, indtil det fra Nationalmuseet blev fremdraget”, fortsatte vandværksudvalget.

Udvalget var dog ”sindet” at opfylde de gamle betingelser, men ønskede blot sagen udskudt endnu et år, så udgifterne kunne komme på det følgende års budgetforslag.

Brand, brand! Vand, vand!

Sommer er det; i et hjørne af Thisted ...

Der er udbredt brand i øverste etage i en ejendom i Vestergade. Året er 1906. Brandfolk er ankommet, stige rejst og forstærkning af heste med vandtønder på vej. Inden længe er ilden slukket.

Ejendommen yderst til venstre i billedet tilhører i øvrigt håndværker- og borgerforeningen, der havde mødelokaler og drev restauration. Ejendommen blev senere overtaget af Løve Apoteket.

Lokalhistorikeren Torsten Balle fortæller i Historisk Årbog (1974) om tidligere tiders brandslukning: ”Hvis der opstod brand i et hus, skulle beboerne straks alarmere brandinspektøren, der skulle sætte sit mandskab i sving. Vægteren i kirketårnet skulle klemte med klokken og hænge et flag eller om natten en lygte ud på den side af tårnet, der var nærmest ilden. Vægteren i gaden skulle råbe: Brand, brand! og trommeslageren skulle tromme, først i gaderne nærmest branden. Folk skulle danne række fra brønden til brandstedet og lange vandspande til hinanden, og borgervæbningen skulle møde og hindre, at folk stimlede sammen, og at nogen stjal. For alle tilfældes skyld skulle folk sætte fyldte vandspande ved dørene og

på deres lofter”, rapporterer lokalhistorikeren.

Med billedet fra Vestergade er vi rykket langt op i tiden. Op til

dét, der er nutid og moderne tider i 1906. Tønder med vand bringes frem på en sluf og med hestekraft.

Vandledning til den lokale historie

At anlægge et vandværk i begyndelsen af det forrige århundrede er en alvorlig affære for en by af Thisted Købstads størrelse. Så man går grundigt og seriøst frem med udtalelser fra højere instanser uden for byen. Således er der i de kommunale arkiver bevaret, hvad man i dag ville karakterisere som ”konsulent-bistand” i form af en udtalelse fra Jydsk Ingeniørkontor i Århus, dateret 13. marts 1905. Heraf fremgår det, at der dette år ville være 6000 beboere, der kom ind under et

sådan værks område:

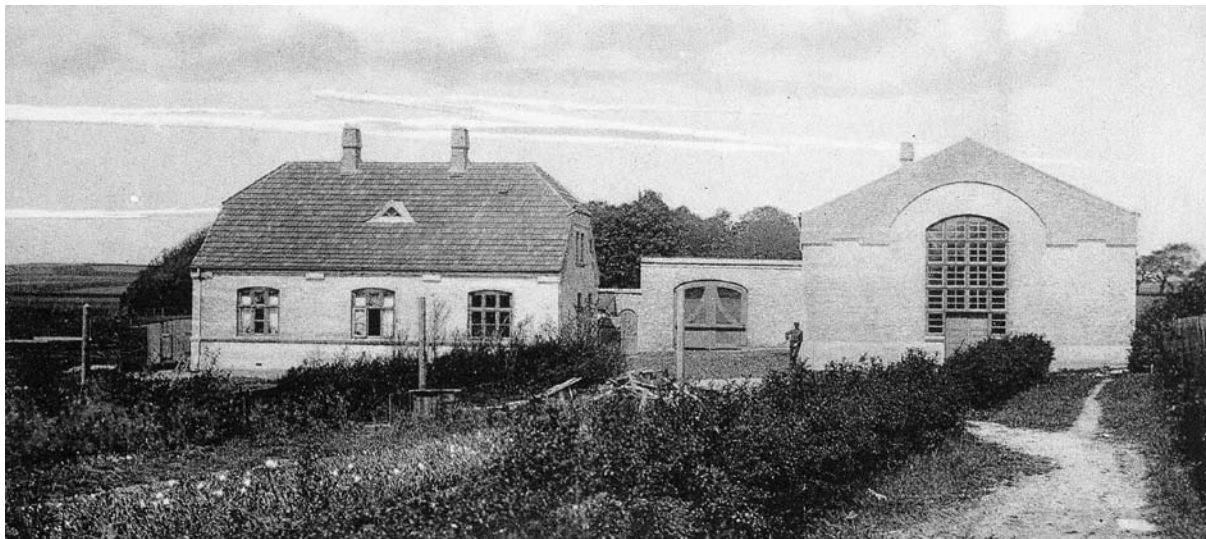
”Af Hensyn til Indbyggertallets fremtidige Tilvækst er der imidlertid ved Værkets Beregning gaaet ud fra et Indbyggertal af 9000 eller 50 Pct. større end det nuværende Antal”.

Ingeniør-rapporten gennemgår først og fremmest - teknisk - forskellige forslag til, hvordan en sådan opgave kan løses, hvilke forslag der er at tage stilling til for byrådet og dets lokale sagkyndige,

men for at nå dertil tegnes indirekte et billede af tiden gennem oplysningerne om vandforbrug, af købstaden Thisted og forestillingerne om udviklingen de kommende år:

”Dernæst er der gaaet ud fra, at denne Tilvækst i Folkemængde vil fordele sig saaledes, at der Sydvest for Byen omkring Stationen vil komme en Tilvækst af ca. 1500. Øst for Byen 500, Nord for Byen 500 og Nordvest for Byen ligeledes 500 Individider”.

Århus-ingeniørerne henviser til de seneste års erfaringer om vandforbruget i landets købstæder. Her har det vist sig, at det gennemsnitlige daglige forbrug i de første år

Thisted 1906: Idyllisk ligger det – Thisted Vandværk. Næsten ude på landet. Vejen dertil – Vandværksvej!

efter et vandværks etablering er:

”Ca. 1/2 Td. Pr. Individ - senere vokser imidlertid Forbruget pr. Individ og naar op til ca. 2/3 Td.”.

Forbruget varierer imidlertid med årstiden og er størst i sommermånederne, og det når maksimum i enkelte særlig varme sommerdage under en tør periode. Forbruget i sommermånederne er således 40-50 pct. større end gennemsnitsforbruget og maksimumforbruget kan på en enkelt varm sommerdag

stige indtil 60 pct. mere end årets gennemsnitlige forbrug.

Forbruget varierer på de forskellige tider af døgnet. I de 12 dagtimer fra kl. 6 morgen til 6 aften er det omtrent 70 pct. og i de 12 aften- og nattimer fra 6 aften til 6 morgen omtrent 30 pct. af døgnets forbrug. I enkelte dagtimer kan forbruget nå til 6 á 7 pct. af hele døgnets forbrug:

”Anvendes disse Tal paa Thisted, vil der altsaa i den første Tid efter

Værkets Anlæg gennemsnitlig forbruges ca. 3000 Td. i Døgnet og som Maksimum paa enkelte varme Sommerdage ca. 4800 Td., og naar Byen er vokset til ca. 9000 Indbyggere, vil det gennemsnitlige Forbrug blive ca. 6000 Td. og Maksimumsforbruget paa en enkelt Dag ca. 9000 Td.”

Jydsk Ingeniørkontor foreslår derfor at anlægge pumpeværket så stort, at det kan levere 410 td. vand i timen, og for at levere forbruget

Hjultorv 1903. Her hvor der langt senere kom en biograf til venstre og et uldspinderi og diskotek til højre. På dette torv var en af de offentlige vandpumper placeret før den kommunale vandforsyning.

straks efter værkets anlæg må der da gennemsnitlig pumpes 7 á 8 timer i døgnet og som maksimum ca. 12 timer i et døgn. Og for at levere forbruget, når befolkningen er vokset til 9000, må der gennemsnitlig pumpes 15 timer i døgnet og som maksimum i et døgn ca. 22 timer. For at værkets pumper kan arbejde nogenlunde regelmæssigt, er det på grund af det ulige forbrug i døgnet 24 timer nødvendigt at forsyne det med et højt beliggende reservoir, der kan modtage vand fra værket i de timer, da pumperne leverer mere vand, end der bruges.

Århus-ingeniørerne gennemgår to forslag til et kommende vandværk i Thisted:

I det ene forudsættes som drivkraft til pumpeværket gas- eller diesel-motorer, og højdebeholderen tænkes anbragt i et vandtårn uden for byen. Og det andet forslag har en vindmotor som drivkraft med en maskinmotor som hjælpekraft. I dette forslag har vandbeholderen, vandtårnet, fået adresse: Langdyssen nordvest for Thisted og anlagt så stor, at den foruden at tjene til udligning af det daglige vandforbrug kan bruges til opsamling af vand til forbruget i tider med ikke tilstrækkelig vind til at drive vindmotoren.

Det blev gasmotorerne - ”2 Gasmaskiner med tilhørende Pumper” - der blev løsningen i Thisted. 27. februar 1906 var der licitation. I april gjaldt licitationen nedlægning

af vandledninger i byen og i juli maskinbygning og funktionærboelig på dét, der siden skulle blive til Vandværksvej.

Og som i jubilæumsåret 2006 for længst er blevet historie i mere end én forstand.

Thisted Vandværk blev færdigt til drift i november 1906. Den samlede anlægssum 139.364 kr.

Det vil sige - der skal lægges 80 øre oven på, men så er det hele også med ifølge de gamle gulnede arkivpapirer.

I 1921 gik vandværket over til elektrisk drift, og der blev anbragt centrifugalpumpe samt 50 HK elektromotor. Og der blev samtidig udført en ny boring på Engen.

1929 blev maskinanlægget udvidet med to cylindret stempelpumpe samt en 65 HK elektromotor. Allerede to år efter var en ny udvidelse påkrævet. Med en ny boring. Her blev anbragt en lille Pumpe til at fungere i de tidlige aftentimer og tidlige morgentimer, da beholder og ledningsnet var under pres som følge af den store bebyggelse i såvel den vestlige som østlige høje bydel ... ja, det ville i den nærmeste fremtid - lød det her i 1931 - blive nødvendigt at bygge et nyt vandtårn muligvis ved Sennelsvej eller i nærheden af Kjeldstruphøj og samtidig føre en ny fødeledning fra vandværket bag om sygehuset til nævnte vandtårn.

Sådan kom det - som man kan

Næringsbrug

”Afgift pr. Hane for Vand til nedennævnte Næringsbrug m.m., naar der ikke bruges Maaler, sættes til:

Aarlig Afgift.
Barberstuer 9 Kr.
Bagerier 12 Kr.
Mindre Slagterier 12 Kr.
Garverier 12 Kr.
Fotografiske Atelier 12 Kr.
Mælkeudsalg 12 Kr.
Drivhushaner 15 Kr.

For Vand til Haver 24 Øre pr. Kbm. Vand efter Maaler, eller for Haver indtil 250 Kvm. 6 Kr. + 1 ½ Øre pr. Kvm. Areal. Denne Afgift berettiger dog ikke til Vanding med Slange, der betales med 6 Kr. ekstra pr. Hane, selv om Hanerne ikke benyttes om Vinteren.

Thisted Byraad, den 9.
Marts 1920
P.B.V.
M. Aaberg”

læse andet sted - ikke helt til at forløbe.

Men som man kan se, er det ikke helt ueffent at forske i en købstads-histories fortid ved at begynde at kigge på, hvordan et vandværk og dets ledningsnet udvikler sig.

At skaffe sig vand - og at komme af med det

Det var forbundet med besvær både at skaffe sig vand og komme af med det, før Thisted blev kloakeret, og hygiejnen blev derefter - som det lakonisk hedder i Thisted Købstads Historie (1998).

Rendestenen førte vandet bort i nogle af Thistedes gader. Andre steder, f. eks. i midtbyen, ledte man spildevandet ned i Bækken og derfra videre ud i havnen. Vandløbet gennem Bækken var frem til begyndelsen af 1900-tallet et pro-

blem. Løbet var dårligt oprenset og faldet derfor uregelmæssigt. Det gav jævnligt oversvømmelser i det lavere beliggende kvarter omkring Nytorv. Med den tætte bebyggelse var Bækken blevet til en beskidt sag. Byrådet tøvede imidlertid med at anlægge kloak - det var dét med økonomien.

Forholdene i Thisted var ikke enestående. Så sent som i 1893 var kun 24 købstæder i hele landet forsynet med kloak. Som regel af

dårlig kvalitet. 15 købstæder havde slet ingen kloak. Mens kloakeringen lod vente på sig, kom muligheden for at tappe rindende vand noget tidligere. Således i Thisted fra 1906.

Der har været et utroligt svineri i en tæt befolket by som Thisted, og ikke mindst i varme perioder var risikoen for epidemier stor. Dødeligheden i købstaden var da også højere end på landet. Først i 1920'erne skete der et varigt fald. I 1910 blev der indført en offentlig renovationsordning, hvor afhentningen af skarn og lortespande blev sat i system i kommunalt foreskrevne kasser og retirade-indretninger. Latrintønderne blev

Rendestenen på Dragsbækvej 1904.

herefter tømt en gang om ugen. Den brugte tønde blev forsynet med et fastskruet låg og kørt ud til en kommunal renovationsanstalt.

Anlæggelse af en effektiv kloak gik meget langsomt. Man var begyndt at kloakere Bækken. Der blev startet på Nytorv, og så gik ellers ud mod kolonihaverne nord for Plantagen. ”Den altid stinkende Bæk bliver herved lukket inde og forhindres saaledes i at udsende sin ubehagelige og sundhedsfarlige Parfume til de omliggende Ejendomme” ... som det hed i en samtidig kommentar. I 1912 påbegyndtes rørlægningen af Bækken fra Korsgade til udmundingen i Thisted Havn. Rotterne havde fået et sted mindre at boltre sig på. Og nu ville grundejerne rundt omkring i byen med på kloakken.

I 1915 hævdede man i byrådet, at det meste af den indre by var ved at blive kloakeret, men amtslæge Bartsch havde en anden opfattelse. I den årlige medicinalberetning kunne han godt nok konstatere, at der blev anlagt nye kloakker ”men ikke efter nogen samlet Plan - der haves i det hele taget ikke rede paa Kloakforholdene, som til Dels er meget uheldige. Eksempelvis kan nævnes Forholdene i Nørregade, en Gade som er stærkt bebygget og hovedsagelig bebos af Smaafolk. Husene på den Vestlige Side af Gaden ligger betydeligt lavere end på den Østlige, og Kloakken i Gaden er saaledes anlagt, at

Afløb fra Husene paa Vestsiden ikke kan føres ud i den. Alle disse Ejendomme leder Spildevandet ud i en aaben Grøft med ringe Fald, uden Cement eller Brolægning. I samme Grøft udkastes alskens Affald, gamle Sække, kasseret Køkkentøj og lignende; alle disse Sager danner smaa øer, mellem hvilke det skidne Vand møjsommeligt baner sig Vej, dunnende mange stillestående Smaapytter, som i den varme Tid udbreder en frygtelig Stank. I en Del nye Ejendomme er indrettet Vandklosetter med Septic Tanks, men som Kloakkerne nu er anlagte, kan Afledning til disse ikke lade sig gøre. Byens Sundhedsvedtægt er forældet og meget ufuldstændig. Den giver saaledes aldeles ingen Hjemmel for Sundhedskommissionen til at tage sig af Gaardspladsernes renholdelse. En ny Vedtægt er udarbejdet og vil forhaabentlig i indværende Aar blive gennemført”, skrev amtslægen i medicinalberetningen som refereret i Thisted Købstads Historie fra 1998.

I en tidligere købstadshistorie - fra 1924 og altså ni år efter amtslægens beretning - tegner museumslederen og lokalhistorikeren P.L. Hald et lysere billede af forholdene i Thisted. Han er ikke som amtslægen nede på gadeniveau og i det skidne spildevand. Han ser udviklingen af købstaden Thisted med hensyn til vandforsyning og spildevandsafledning i et mere over-

ordnet perspektiv - så at sige:

”Efter 1900 opførtes en Række kommunale Ejendomme. Endskønt Byen ikke manglede godt Vand, var der dog mange Ubehageligheder forbundne med de gravede Brønde; Kommunens offentlige Brønde med Pumper stod omkring forskellige Steder og indgik ikke paa nogen uheldig Maade i Gadebilledet; de var vel nærmest beregnede til Brandvæsenets Afbenyttelse i Tilfælde af Ildebrand, men svigtede ofte ved saadanne Lejligheder. Endvidere var det en betydelig Fordyrelse ved opførelse af en Ejendom, særlig i den højere liggende Del af Byen, naar der skulde graves en meget dyb Brønd. Endskønt man var af den Formening, at et Vandværk var umuligt, da man i saa Fald maatte have Vandet ledet ind fra Nors eller Vandet Sø, blev der forsøgt en Boring i Engen ved Kristianslyst, hvorved der konstateredes, at der var Vand nok. Her blev saa Vandværkets Pumpestation bygget 1906 og Byen fik aldeles fortrinligt vand”, skriver P.L. Hald.

Møddinger i gårdene forsvandt, kloakanlæggene blev moderniseret og rendestenene var en saga blot:

”Alt sammen Forholdsregler, der har gjort Byen i hygiejnisk Henseende til en sund By”, konstaterer lokalhistorikeren P.L. Hald i 1924.

Ifølge købstadshistorien fra 1990'erne fortsatte sundhedsmyndighedernes hårde kritik af kloak-

keringens tilstand ind i 1920'erne. Man vedblev at pege på de dårlige forhold i Nørregade-kvarteret, men der blev også sat fokus på kvarteret mellem Hundborgvej, Tordenskjoldsgade og Dragsbækvej. Også her skete afløbet gennem render, til dels uden synderligt fald. Der var dårligt renholdte gårde, hvor masser af høns og andet fjerkræ samt hunde, katte og børn rodede i rendestenen. Sundhedskommissionen havde gentagne gange gjort indsigelser mod den slette hygiejne over for beboere og byråd. Først

i slutningen af 1920'erne ophørte amtslægen og sundhedskommissionen gentagne kritik af slette kloakeringsforhold i Thisted - og købstaden var måske på vej til at blive den "sunde by", P.L. Hald havde skrevet om flere år tidligere.

Det var et stort fremskridt for hygiejnen, da det kommunale vand begyndte at løbe i ledningerne - selv om det - som nævnt andet sted - i begyndelsen som regel kun blev til en enkelt vandhane ved køkkenvasken. Det gik også langsomt med installering af de

nye vandklosetter - wc'erne. Man skal jo heller ikke rutte med pengene. Lad os nu se tiden an. I 1907 - året efter vandværkets etablering - var der kun to wc'er i hele byen. Og i byrådet erklærede redaktøren på Thisted Amts Tidende, A.M. Aaberg - han blev senere borgmester - at han ikke ville være med til at bevilge penge til kloakering af hensyn til wc. Selv om det var godt at være forudseende, ville det dog være for meget af det gode: "WC får aldrig nogen Fremtid i Smaa-byerne, hvor man let kan komme af med Affaldet".

Og thistedboerne så tiden an. Så sent som i 1927 var det kun blevet til 302 wc'er i Thisted - alle tilsluttet en septictank. Kloaksystemet var endnu ikke pålideligt nok til at bære et direkte afløb. På samme tid var der opstillet 1279 latrintønder i byen. Først i 1929 tillod Thisted Byråd, at wc'er kunne sluttet direkte på kloakken. Det var dog kun i den vestlige bydel. Men nu skete der noget! I 1931 var antallet steget til 504 og i 1934 til 854. I 1950 havde 2730 huse og lejligheder i byen fået et moderne wc med de behageligheder, det førte med sig.

Som købstadshistorien bemærkede: "Det vil altså sige, at kun et par hundrede husstande fortsat var på spanden". Ja, sådan kan man også sige og dermed beskrive et hjørne af en udvikling i en købstads historie.

Nytorv 1904: Der blev fra den offentlige pumpe hentet vand direkte fra den overdækkede bæk .

Historien - betragtet fra et vandtårn

”Hvilket herved meddeles til Iagttagelse” ...

Sådan skrev Thistedes borgmester Chr. Iversen 29. august 1939 nederst på et brev, byrådet havde modtaget dagen forinden fra politimesteren - og som nu var blevet sendt videre til Thisted Vandværk og vandværksudvalget.

Det tordnede i syd; det kunne blive til hvad som helst, nu handlede det foreløbigt om et nyt begreb: ”mørklægning”.

Og det fik betydning for vandværket, der havde opført vandtårn ved Langdyssen på Thorstedvej. Det skulle øverst oppe forsynes med det sidste nye inden for neonbelysning; det skulle lyse og gøre opmærksom på købstadens Thistedes eksistens på kanten af Limfjorden – det skulle lyse i mørket. Og nu begyndte man fra endnu højere sted – fra den lokale politimyndighed og fra Statens civile Luftværn – at tale om mørklægning.

”Paa dertil given Anledning skal Statens civile Luftværn henlede Opmærksomheden paa, at et eventuelt Paabud om Mørklægning vil komme til at omfatte hele Landet og ikke alene de saakaldte A-, B- og

C-Byer, der desuden skal træffe særlige Luftbeskyttelsesforanstaltninger”, hed det i henvendelsen fra luftværnet til politimesteren, der havde sendt brevet videre til byrådet.

”Af de hertil indsendte Beskyttelsesplaner, navnlig Planerne for Sygehusene, fremgaar det imidlertid, at man mange Steder ikke er klar over dette Forhold, saaledes at det maa befrygtes, at der mange Steder ikke er truffet de til Iværksættelse af Mørklægning nødvendige Foranstaltninger i saadanne livsvigtige Virksomheder, hvor det er nødvendigt af Hensyn til Virksomhedens fortsatte Drift under Mørklægning”.

Og her følger det afsnit i det officielle brev, som man iagttog med særlig opmærksomhed på Thisted Vandværk i relation til det nye vandtårn, købstadens nye stolthed og ikke så lidt af, hvad en senere tid ville kalde ”prestigebyggeri”:

”Man skal derfor anmode Hr. Politimesteren om ved fortrolig Henvendelse til de offentlige Myndigheder og Virksomheder, herunder Hospitaler, Elektricitetsværker, Gas- og Vandværker, i Politikredsen at gøre disse opmærksom paa, at et eventuelt Paabud om Mørklæg-

ning vil komme til at omfatte hele Landet, og at det, saafremt et saadant Paabud udstedes, vil blive krævet, at intet Lys er synligt fra Luften, og at man derfor maa sørge for at træffe de Forberedelser, der er nødvendige for at kunne efterkomme et saadant Paabud”.

Hvilke tanker de folkevalgte medlemmer af det kommunale vandværksudvalg gjorde sig, da dette brev var på dagsordenen, det kan vi ikke vide noget om i dag, der ligger ikke noget skriftligt i arkiverne og altså heller ikke, om man lod det blive ved den ”iagttagelse”, som borgmester Iversen havde opfordret til. Men disse måneders avislæsning og aflytning af Statsradiofoniens udsendelser har sikkert givet anledning til kommentarer. Det var en urolig og afventende tid, den kulminerer syv måneder senere med den tyske besættelse af Danmark. Og 9. april 1940 blev der beordret total mørklægning. Mørket sænkede sig over bygninger, over gader og veje, hvor belysningen blev slukket eller stærkt afskærmet; lygter på køretøjer måtte kun give lys gennem en smal sprække.

I slutningen af august 1939 blev man i Thistedes vandværksudvalg klar over, at det kun var i kort tid, man kunne glæde sig over det røde lys på vandtårnet, der ellers som en baune skulle lyse over land og vand. Det blev skrevet mellem linjerne i aviserne, det stod i brevet fra politimester og luftværn.

Sommeren 1939 var ellers fuld af sol og varme over Danmark. Og landets økonomi var i bedring efter de hårde kriseår i 1930'erne. Men de udenrigspolitiske begivenheder overskyggede det alt sammen, der var i stedet stigende uhygge og frygt i landet. Stadig voldsommere rasede den tyske propaganda mod Polen, og mere brutalt fremførtes nazisternes krav om Danzigs og den Polske Korridors tilbagevenden ”ins Reich”. Da den forbløffende efterretning indløb, at Stalins Sovjetunion og Hitlers ”Tredje Rige” natten mellem 23. og 24. august havde afsluttet en ikke-angrebspagt, forstod man, at stor-krigen nu var uundgåelig. To dage senere erklærede Storbritannien og Frankrig Tyskland krig. Den anden Verdenskrig var begyndt.

Danmark erklærede sig ved krigs-udbruddet neutral, og den efterfølgende politik formede sig som en videreførelse af den sikkerhedspolitik, regeringen havde ført siden 1935: At undlade at tage stilling i sager mellem stormagterne og forsøge at opretholde handlen med både England og Tyskland – men samtidig være indstillet på at bøje sig for tyske ønsker.

Det gik jo ikke i det lange løb – det førte til en tysk besættelse af Danmark i 1940. Og et mørklagt Danmark. Der var med andre nok at snakke om i det lille vandværksudvalg i Thisted Købstad. Mørklægningsens formål var at vanskeliggøre fjendtlige flyveres navigation.

Jo længere man kom hen i besættelsesforløbet, desto mere blev der at snakke om. Måske var der endda en og anden, der havde hørt og kunne citere skuespilleren Sigfred

Johansens revy-bemærkning: ”Vi lærer så meget om, hvad vi skal gøre, hvis der kommer fjendtlige maskiner, men hvad nu, hvis det er engelske?”

Bestyrer af en livsnerve

P. J. Pedersen var den første bestyrer på Thisted Vandværk, og han kunne således fejre 25 års jubilæum samtidig med vandværket i 1931.

I Thisted Amts Tidende fik han denne karakteristik med på vejen:

”Han har varetaget sin ansvarsfulde Gerning som leverandør af Byens Vand med aldrig svigtende Interesse og Paapasselighed”.

Der var på jubilæumsdagen al mulig grund til at ønske for ham, at han endnu i mange år måtte stå ved pumperne og ”holde en af Byens Livsnerver i Gang”. Det blev også tilfældet. Han havde mange arbejdsår til gode.

P. J. Pedersen var en af dem, der ”kom udefra”. Fra Vejle - hvor han bestyrede en filial af Møller Jochumsens Maskinfabrik i Horsens - og han var kommet til Thisted for at sætte den første pumpe op på det nye vandværk, købstadens stolthed med den sidste nye teknik på området. Han faldt til i byen, samarbejdede godt med thistedboerne, og søgte efterfølgende bestyrerpladsen og blev foretrukket af byrådet frem for ni andre ansøgere.

Det skulle man ikke komme til at fortryde!

Ved 25 års jubilæet i 1931 var vandværksbestyreren genstand for stor opmærksomhed - kan man læse i de tre lokale aviser, Venstreavisen (amtstidende), den konservative amtsavis og Socialdemokraten, der forsynede byens borgere med nyheder, stort som småt, fra by som land samt det store udland.

Her lader vi amtstidende få de sidste ord i dagens anledning:

”Borgmesteren og Vandværksudvalget overrakte paa Byens Vegne Jubilaren et Guldur med Inskription, og fra de kommunale Tjenestemænd fik han et smukt Skrivetøj. Ogsaa Foreningen for Vandværksbestyrere i Danmark havde sendt en Opmærksomhed. Dagen igennem strømmede det ind med Blomster, Telegrammer og andre Opmærksomheder, og om Aftenen samledes Familjens nærmeste Venner til Fest i Hjemmet”.

Uden mad og drikke

Et mundheld siger som bekendt - og med dækning bag bogstaverne - at uden mad og drikke duer heltene ikke.

Det samme gælder de, der ikke er helte i vores øjne. Eller rettere var. Fjenderne. Tyskerne under Anden Verdenskrig. Den fremmede magts soldater, der invaderede også Thisted og Thy. Især Thy-kysten der blev gjort klar til at modtage en engelsk - måske endda en allieret - invasion, som dog aldrig kom. Det blev længere nede i Europa, dét slag blev udkæmpet.

Men vand skulle de bruge i Thy. Dokumentation finder vi i en sagsmappe i de kommunale arkiver.

Thisted blev karakteriseret som landets mest udprægede værnemagerby. Der bliver svindlet som aldrig før ifølge to udsagn fra ”vidner” tæt på begivenhederne og nedfældet henholdsvis i 1945 og 1947. Fra en kaptajn i den underjordiske danske hær, der i 1944 er kommet til Thy for at danne militærgrupper i kontakt med den civile modstandsbevægelse og sætte system i britiske våbennedkastninger. Og fra en lokal journalist, aktiv i modstandsbevægelsen. Det er ikke en myte, at det går livligt for sig i Thisted i de dage, og omstillingen fra besættelses- til fredstid har ikke været uden omkostninger.

Især i de sidste år går det stærkt.

Thistedes indbyggertal fordobles som følge af de mange tusinde arbejdere fra hele landet, der strømmer til Thy for at deltage i det dansk/tyske arbejde ved vestkysten.

Hvis du vil vide mere om denne side af den lokale historie, kan der kan henvises til Thisted Købstads Historie bd. 2.

Her skal det gælde en vinkel af denne historie - om tyskerne og vandforbruget. Thi uden drikke kan heller ikke de trods alt fungere.

Den tyske besættelsesmagts tilstedeværelse i købstaden og de deraf følgende aktiviteter på mange områ-

der kunne direkte aflæses af vandforbruget, der nærmest steg fra den ene dag til den anden – og det kan aflæses i dokumenter og andre breve, der er efterladt i de kommunale arkiver. De mange arbejdere ved opførelsen af de enorme bunkersanlæg på Vestkysten boede jo i Thisted og havde også et vandforbrug, der skulle dækkes. De eksisterende borer viste sig hurtigt ikke at slå til, og i 1943 var den gal igen. ”Grundet paa den stadige Stigning i Vandforbruget og under Hensyn til, at tre af Vandværkets Borer har en ret antagelig Alder for Borer, har Udvalget besluttet at lade foretage 2 Stkr. Nye 6” Borer”.

Georg R. Øllgaard, den køben-

CB'ere fotograferet under besættelsen med vandværkshøjen som en dekorativ baggrund. Til styrkelse af politiet indkaldtes under krigen værnepligtige, der var kasseret eller havde trukket frinummer til CB-(civil-beskyttelses-)tjeneste.

Sådan så de ud, tyskerne, stationeret i Thy under Anden Verdenskrig. De blev – i varierende grad – betragtet som "ffjender" på egnen. Her nyder de en lokal øl. Men de blev også gode kunder hos den kommunale vandforsyning. 1942.

havnske rådgivende ingeniør bag det nye vandtårn ved Langdyssen på Thorstedvej, skriver i marts 1944 til Thistedes stadsingeniør Baumgarten Olsen. Det er igen det store vandforbrug, det drejer sig om, han vil gerne høre lidt om, hvordan det går med forsyningen – han håber det nye anlæg er i orden: "Jeg er kommen i Tanker om, at Byen muligvis kunde nøjes med Trykket fra den

gamle Højdebeholder i Nattimerne, hvilket kan ordnes ved igen at forbinde Ledningen til Beholderen og anbringe en Svømmehane m.v. i denne og anordne det saaledes, at man sætter Pumperne saa tidligt i Gang, at denne beholder først fyldes op, og man faar fuldt Vandtryk fra Taarnet paa det Tidspunkt, dette viser sig nødvendigt", rådgiver den københavnske ingeniør.

Men ét er, hvad man kan foreslå – noget andet om man kan fremskaffe de nødvendige materialer hertil. Der er krig og besættelse, det er mangeltid. Ingeniøren mener dog, at det kan lade sig gøre at få fat i materialerne: "Under Byens nuværende store Forbrug maa det absolut siges at være en Fordel at have den gamle Beholder med i Forsyningen som Reserve".

Georg R. Øllgaard er en ældre mand, han har været Thistedes rådgiver helt fra starten af vandforsyningen i 1906 med både vandværk, vandbeholder, vandtårn og fordelingsnet. Thisted Kommune inviterer ham til byen for at besigtige forholdene nærmere. Men det er i disse år ikke just nogen lysttur at tage fra hovedstad til det vestjyske – det er både besværligt og en tidkrævende affære. Øllgaard sender derfor en søn, han er netop i færd med at overtage firmaet og dermed også forbindelsen til Thisted.

I brevet fra Thisted Kommune stikker krigen og besættelsen - og især forholdene i en by som Thisted hvor hver seng og værelse på det nærmeste er optaget - hovedet frem mellem linjerne. Stadsingeniøren skriver 10. maj 1943: ”Hvis der er Mulighed for, at De kommer herop, anmoder jeg om, at det først bliver efter 23. ds. Da Hotelforholdene heroppe er meget vanskelig for Øjeblikket, skal jeg anmode Dem om i god Tid at meddele mig, hvornaar De kommer, saa skal jeg sørge for, at der er Værelse til Dem, hvis De opgiver mig, hvilket Hotel De plejer at bo paa”.

Helt fremme i linjerne er et brev til ”Kommandanturen for Den tyske Værnemagt, Thisted”. Vi er nu kommet til 3. januar 1945:

”Efter Aftale med Kommandanturen i Thisted fremkommer hermed følgende Indberetning:

Den 23. December 1944 blev

det meddelt, at Dørgrebet paa Indgangsdøren til Thistedes Vandtaarn var brudt itu, og at Hængelaasen til Gitterporten ved Vandtaarnet var fjernet.

Et Eftersyn paa Vandtaarnet foretaget den 27. December 1944 viste endvidere, at 7 Stkr. Neonrør til Vandtaarnets neonanlæg, der var blevet oplagret her, var blevet ødelagt samt 255 Stkr. elektriske Pærer, der ligeledes er oplagret paa Vandtaarnet; yderligere blev der konstateret forskellig Urenlighed oppe i Vandtaarnet. Adgang til Vandtaarnet har kun Personalet fra Thisted Vandværk samt Værnemagtens Vagtmandskab. Man skal tillade sig at anmode Hr. Kommandanten om overfor Vagtmandskabet at lade det skete paa tale, og eventuelt at lade opsætte Ordensregler for Vagtmandskabet i Vandtaarnet. Med hensyn til de ødelagte Effekter, forventes det, at Værnemagten er villig til at erstatte det, og man tillader sig derfor at fremsætte en specificeret Opgørelse over det ødelagte”.

Erstatningsbeløbet blev opgjort til 920,85 kr. Og skrivelsen sluttede: ”Det anførte Beløb bedes indbetalt paa Thisted Kommunkontor, Nytorv”. Vandforsyningen i Thisted Købstad var af vital betydning for Thistedes borgere – og for den tyske besættelsesmagt. Af henvendelsen fra Thisted Kommune til den tyske kommandatur fremgår det, at vandtårnet var en

af de bygninger, der havde fået posteret vagtmandskab. Der skete så meget i de dage – også i Thy. Og man kan konstatere ud fra dokumentet, at disciplinen inden for den kategori af tyske soldater, der på dette tidspunkt – i begyndelsen af 1945 og få måneder før kapitulationen for dem og befrielsen for den danske befolkning – var i opløsning. Men hvordan reagerede tyskerne? Vi har ikke deres svar på kommunens kølige, men dog stadig høflige henvendelse. Men vi har de bemærkninger, byens stadsingeniør Baumgarten Olsen har tilføjet genparten af henvendelsen:

”Underofficer Erdmann fra Kommandanturen i Thisted har været her og meddelte, at man ikke uden videre kunde godkende den opstillede Regning, idet man ikke havde foretaget nogen Optælling over de Pærer, der var paa Vandtaarnet, da det blev besat af det nuværende Vagtmandskab (Kompagni). Han mente, at Vandtaarnets Bestyrelse derved havde nogen Skyld i det skete og Kompagniet vilde stærkt protestere mod at betale hele Beløbet. Det er navnlig Betalingen af Pærerne, der protesteres imod”.

Så mange var ordene fra tyskerne – sådan som stadsingeniøren referer samtalen med den tyske underofficer Erdmann. I krig gjaldt tilsyneladende stadig alle kneb. Lidt for pærenemt for tyskerne har det stadig været at knibe udenom.

Værnemagtens vej gennem arkiverne

Organisation Todt. Oberbauleitung Dänemark. Bauleitung Thisted.

Den tyske værnemagts ”civile“ byggeorganisation havde adresse på Hundborgvej. Den var grundlagt af rustningsminister Fritz Todt og kom til Danmark i efteråret 1940 i forbindelse med anlæggelse af de svære kystbatterier på Bornholm og i Hanstholm. OT varetog

fra 1942 alle værnemagtens større arbejder i Danmark. Den praktiske projektering og gennemførelse af byggearbejdet blev overdraget til OT, der tog kontakt til private, overvejende lokale entreprenører. OT benyttede sig stort set af frivillig rekruttering af arbejdskraft ved hjælp af gunstige lønforhold. Kun få tyskere var indsat i befæst-

ningsarbejdet i Danmark. I april 1944 beskæftigede OT således 12.049 personer, hvoraf kun 406 var tyskere – det var stabs- og kontorpersonale.

Mens de tyske hære stormede frem over hele Europa - snart også over de russiske stepper - og med sejre der langt hen ad vejen var i stand til at slå mange med både forbavselse og beundring, så forløb det anderledes stille og rolig i Thy. På den ene side var man afventende - på den anden side var der arbejdspladser. Og følger man tyskernes færden gennem de

Tyskerne besatte under Anden Verdenskrig det mest attraktive sted i Dragsbæk – dér hvor thistedboer i generationer i fulde drag havde dyrket friluftslivet ved fjorden. På stedet etablerede værnemagten en vandflyvebase og en slags hovedkvarter. I dag Beredskabsstyrelsen Nordjylland.

kommunale arkiver er den tyske besættelsesmagt en forbruger af vand som enhver anden i købstaden. I en overenskomst om levering af vand til Organisation Todt fra Thisted Kommunes vandværk understreges det, at de regler, der gælder for danskerne, også gjaldt for tyskerne. Alle tilladelser skulle være hjemme, inden der kunne lægges ledning i vejen. Værnemagten havde selv materialerne. De manglede aldrig noget.

Det drejer sig om vand til OT's store garageanlæg på Nørre Allé: "Organisation Todt underkaster sig de samme Restriktioner i Vandforbruget, som kommer til at gælde for Vandværkets øvrige forbrugere".

I juli 1944 spidser situationen til – brændsels-situationen.

Direktoratet for vareforsyningen under handelsministeriet henstiller til Thisted at udvise den største økonomi med kraftforbruget på vandværket. Beskeden sendes videre til den tyske værnemagt: "Thisted Vandværk tillader sig at anmode den tyske Værnemagts Kommandantur om at henstille til samtlige Afdelinger under den tyske Værnemagt, derunder Organisation Todt, der er aftagere af Vand fra Thisted Vandværk, om at udvise den yderste Sparsommelighed med Forbruget af Vand".

Der findes en anden aftale om levering af vand til den tyske værnemagt under "særlige betingel-

ser". Denne gang handler det om vand til tyskerne bygninger på arealet vest for Vestre Kirkegård mellem Møllevej og Hundborgvej. Tyskerne "anskaffer, leverer og nedlægger for egen Regning Forbindelsesledningen fra Vandværkets Hovedledning i Møllevej ned til Brugsstedet".

En brevveksling mellem Thisted Kommune og "Zahlmeister Pantel, Den tyske Værnemagt, Teknisk Skole" handler angiveligt om en reklamation fra tyskerne over vandregningen på den besatte Vestre Skole (Borgerskolen).

En tredje afregning gælder vandforbruget på Thisted Station og banegårdsterrænet, hvor tyskerne besættelsen igennem havde stor aktivitet.

Og så er der den tyske værnemagts bygninger omkring Simons Bakke. Thisted bys populære badestrand blev allerede i 1940 forvandlet til en tysk "Seefligerhorst". Kontrakten vedrørende levering af vand til tyskerne bygninger i Dragsbæk er fra december 1940. "Vandværket paatager sig ikke nogen Garanti for Driftsforstyrrelser, og Værnemagten maa underkaste sig de samme indskrænkende Foranstaltninger og Bestemmelser som de øvrige Forbrugere af Vand, saafremt det bliver nødvendigt", hedder det. Det gælder om at tage sine forbehold, der var allerede restriktioner på mange områder, og der kunne forudses flere i den

kommende tid.: "Da Vandværket i Øjeblikket ikke er i Stand til at levere de nødvendige Rørmaterialer indenfor en nogenlunde rimelig Tid, overdrages det til Værnemagten selv at fremskaffe Rørene, men de skal da godkendes af Vandværket".

Tyskerne havde tidligere oplyst over for kommunen, at alene anlægget i Dragsbæk forventedes at få et forbrug på 6 kubikmeter vand i timen. Også her er der et forbehold fra Thisted Byråds vandværksudvalg. Det finder nemlig anledning til at understrege, at "Vandværket overtager Vedligeholdelsen (af vandledningen, red.), dog med Undtagelse af Skader, der sker ved Bombenedslag". Vi er jo i krig. Tyskerne i al fald.

I januar 1945 dukker "Marinebetriebsdienststelle, Hansted" op i de kommunale arkiver. Tyskerne har nogle bygninger på Fårtoftvej, og vandværksudvalget imødekommer en ansøgning om at få indlagt vand. Her bliver der gjort opmærksom på, at "man dog under de nuværende Forhold ikke kan paatage sig noget Ansvar for eventuel svigtende Levering af Vand". Måned efter – februar 1945 – dukker der nye cirkulærer fra handelsministeriet op. Thisted Vandværks strømforbrug bliver nedsat til højst 85 pct. af forbruget i 1944. Vandværksudvalget "anmoder Hr. Kommandanten om overfor samtlige af Værnemagten

Afdelinger i Thisted samt Seefliegerhorst i Dragsbæk og Organisation Todt's lejr paa Nørre Allé at indskærpe Nødvendigheden af at indskrænke Vandforbruget mest muligt”.

Det hører med til historien, at den tyske værnemagt i flere tilfælde ikke var blandt de ihærdigste betalere af vandregningerne fra Thisted Kommune. Der er notater om rykkere fra kommunen – og fra værnemagten om, at regninger er bortkommet. De var ellers kommet i tre eksemplarer og med tilsvarende antal specifikationer. Der er ikke efterladt fortegnelser over det tyske vandforbrug gennem alle fem år, som besættelsen varede, men en opgørelse fra januar kvartal 1941 viser, at der i Dragsbæk blev brugt 3783 kubikmeter. På Vestre Skole (Borgerskolen) 2815 kubikmeter og på Thisted Station 25 kubikmeter.

Og så dukker sagen omkring vandtårnet, de ødelagte neonrør og pærer sandelig op nok en gang. Vi er nu kommet frem til 10. maj 1946. Det er et brev til ”Kommissionen for særlige Handelssager”, hvis formand i øvrigt er direktør A. Mikkelsen, der senere skal blive borgmester for Thisted Købstad. Thisted Vandværk oplyser her, at tyskerne havde besat vandtårnet straks efter ankomsten til byen april 1940, og i hele besættelsesperioden havde de til tider fast vagt ved vandtårnet. Som følge

af mørklægnings-direktivet var neonanlægget blevet demonteret og oplagret i et rum i vandtårnet sammen med de mange elektriske pærer, som byen tidligere havde benyttet til udsmykning ved festlige lejligheder. ”Tyskerne blev gjort opmærksom paa dette Forhold, og de lovede, at der ikke skulde ske disse Genstande nogen som helst Overlast, og at de godt kunde blive paa Stedet”.

Men hærværk blev der - som nævnt - begået. Og i januar 1945 blev der sendt en indberetning med krav om erstatning til den tyske kommandant.

”Sagen kom imidlertid ikke til Afslutning inden Kapitulationen, og man tillader sig derfor at anmelde ovenstaaende Erstatningskrav”, slutter brevet fra Thistedes vandværksudvalg.

Hvad der blev udgangen på sagen, det melder arkiverne ikke noget om. Men neonlys var der allerede kommet på vandtårnets top i 1946 - selv om det havde vist sig ikke så helt ligetil at skaffe nye rør i de første efterkrigsår.

Toppen af et vandtårn – med neonanlæg og antenner. 1980'erne.

Den regn der faldt for mange år siden

I kalkområdet mellem Thisted og Hanstholm er nedslivningsforholdene gode, men det betyder samtidig, at grundvandet er meget sårbart.

Det fremgik af en overordnet vurdering af grundvandsressourcerne i den nordvestlige del af Thy - og specielt i kalkområdet mellem Thisted og Hanstholm - som Viborg Amt fik udarbejdet i begyndelsen af 1990'erne. Baggrunden var den store vandindvinding til Thisted og Hanstholm kommuner tæt på naturreservatet og udsigten til yderligere indvindingsønsker.

Grundvandsdannelsen i kalkområdet var stor, da det kun var en mindre del af nedbøren, der strømmede bort overfladisk via dræn og vandløb. Men de gode nedslivningsforhold betød samtidig, at grundvandet var meget sårbart.

Pejlinger af grundvandstanden var samlet ind fra værker og tegnet ud. Den varierede meget kraftigt i kalklagene - op til seks meter årligt - og svingningerne skyldtes den varierende nedslivning sommer og vinter. Det havde ikke været muligt at konstatere nogen påvirkning selv fra de største vandindvindinger i området. Og en eventuel påvirkning blev sløret i de årlige udsving.

Det var derfor vigtigt, at der fortsat blev pejlet omhyggeligt og hyppigt i området, så data-materialet kunne vise en eventuel påvirkning, ligesom der skulle holdes kontrol med nedbør, blev det understreget i rapporten fra amtet, der nu ville anspore de enkelte kommuner til at gøre en indsats for at nedsætte vandforbruget og til mere aktivt at gå ind for at beskytte de sårbare kildepladser mod forurening. Men på baggrund af den seneste udvikling i vandforbrug og rapportens skøn over vandressourcernes størrelse, mente man dog ikke i begyndelsen af 1990'erne, at der var aktuelle problemer med den fortsatte indvinding.

Af en samlet opgørelse over vandindvindingen i alle amtets kommuner kunne man i øvrigt konstatere, at indvindingen specielt i Thisted var høj i forhold til indbyggertallet.

”En af årsagerne kan være lækage i Thisted kommunale Værkers meget vidtstrakte ledningsnet”, tilføjede Viborg Amt. En lækage Thisted Kommune siden - og med held - har sat effektivt ind for at minimere gennem omfattende ledningsreovering..

Hvis man går ind på internettet,

En af vandforsynings borer på Engen. 2006.

kan man på www.thistedvand.dk få yderlige oplysninger om Thisted kommunale Vandforsyning, grundvand og kildepladser samt kvaliteten af det vand, der strømmer ud i forbrugernes haner. Kommunen råder over fem kildepladser med 23 borer, hvorfra der indvindes i alt ca. 2,8 mio. kubikmeter drikkevand om året. Vandet hentes op fra grundvandslommerne mellem 35 og 80 meter under jordoverfladen. Vandet fra kildepladserne i Vang, Baun, Tved og Thisted gamle Vandværk er så rent og godt, at det kan pumpes direkte ud til forbrugerne uden rensning eller behandling. Det er kun vandet fra vandværket i Sundby, der må

renses for jern og mangan.

Når vandet er pumpet op fra kildepladserne, pumpes det ud til forbrugerne gennem ca. 700 km. vandledninger. Nogle af disse ledninger er støbejernsrør, der har været brugt fra vandværkets oprettelse i 1906 og indtil 1970. Under byggeboomet i den efterfølgende periode blev der mange steder brugt galvaniserede rør til både stik og jordledninger. Man mente dengang, at et galvaniseret rør nærmest var at betragte som uforgængeligt. Det har dog ikke vist sig at holde stik. I slutningen af 1970'erne begyndte man mange steder at bruge plastrør.

I dag anvender Thisted kommunale Vandforsyning udelukkende et plastrørsystem, hvor alle dele svejses sammen og derfor ikke har mekaniske samlinger. Og i dag anslår man levetiden for de nuværende rørsystemer at være mindst 125 år.

”På steder hvor jordoverfladen hæver sig, kan det være nødvendigt også at hæve vandtrykket”, fortsætter vandforsyningen på hjemmesiden på internettet. ”Derfor har vi installeret 14 trykforøgestationer rundt omkring på ledningsnettet. Desuden findes der 15 målestationer. Heri måles der tryk og flow i vandrørene. Der er ikke nogen højdebeholdere eller vandtårne på ledningsnettet, så når vandet kommer ud af vandhænderne, er det første gang, nogen ser

Rørdepot i industrikvarteret (Tigervej). 2006.

det, siden det falder som regn for mange år siden” - som det formuleres næsten helt poetisk. Men det er jo også noget grundlæggende for alt liv, det handler om - det daglige vand! Med andre ord: Vandet i Thisted Kommune er af en meget fin kvalitet. På hjemmesiden kan man finde gode råd til forbrugeren,

nyttige oplysninger om måleraf-læsning og -udskiftninger, vandkvalitet og takstblad samt et kort over de forskellige vandværker og deres forsyningsområder: Thisted, Skjoldborg, Snedsted, Vildsund og Sønderhå. Nr. Vorupør, Vester Vandet, Tved, Nors, Hillerslev, Østerild, Vesløs og Amtoft.

Maskinmester Ulf Nyborg inspicerer pumperne på kildepladsen i Vang. 2006.

Apropos haven!

I sol står urt og busk for skud. Der er så varmt derude. Roserne kunne nu også trænge til en tår. Og hvad med græsplænen. Engang så grøn som vårens hæk. Ja, der var engang! Det var dengang, slangen blev rullet ud, sprederen var på speed, og man efterfølgende kunne sidde lunt derinde på terrassen og se, hvordan alt blev blødt op, fik oprejsning. Hvis man blev siddende længe nok, kunne man høre græsset gro. Se, dét var tider! Men intet er jo så godt, at det ikke også er skidt for noget. Vandværket havde svært ved at følge med, selv om der blev pumpet på livet løs. Det var kapaciteten, ledningerne. Og når eftermiddagsavisen meldte sin ankomst, var det hen på sommeren oftest med en appel fra vandværket: Pas nu på! Vær nu fornuftig!

Lad os gennem de lokale aviser kaste et blik tilbage og se, hvad der kan gemme sig bag overskrifterne. En rejse gennem det danske vejr. I høj sommerhimmel, gennem mørke skyer, der pludselig åbner sig. Og altid med en god historie i bagagen i en periode, hvor andre nyheder havde det det med at ligge på den lade side. Intet nyt under hverken solen eller himlen. Med andre ord.

Hvis denne rejse skulle have en

anden overskrift, måtte det blive noget i retning af: Før - og efter vandmåleren! Helt hen i vejret ville det i hvert fald ikke være.

23. juli 1956

”Thisted Vandværk må præstere sit yderste”

Thisted Vandværk har under varmebølgen måttet præstere sit yderste for at kunne tilfredsstille det stadigt stigende vandforbrug. Forbruget er blevet større dag for dag, og i fredags nåede man rekorden. Under normale forhold pumpes 32-3300 kubikmeter vand op i døgnet, men i fredags steg forbruget til 5000 kubikmeter.

- Det er maksimum for værket ydeevne, siger bestyrer Aage Davids. – Det er altså gået, og det skal nok også gå sommeren over, men man kan jo somme tider blive

lidt bekymret over det store forbrug og synes, at der godt kunne spares lidt hist og her.

- Er det den ulovlige havevanding, De tænker på?

- Ja, først og fremmest, men der går også en mængde vand til spilde, når man afkøler mælk og øl. Folk lader bare hanen løbe. Det kan jo sagtens lade sig gøre her i byen, hvor man betaler pr. hane og ikke efter vandforbrug. Hvis man havde vandmålere, skulle man nok finde på at sætte forbruget ned.

- De er altså ikke umiddelbart ked af, at der nu driver kolde mørke skyer hen over himlen igen?

- Nej, det sætter straks vandforbruget ned. Vi mærker øjeblikkelig selv det mindste omslag i vejret.

13. august 1975

”Grundvandet faldet fem meter ved Thisted”

Den værste hedebølge i mands minde er skyld i, at grundvandet i sommer er faldet fem meter i

”Det er på det nærmeste umuligt at tørlægge undergrunden, fordi vi som en af de få byer i landet henter vandet fra det såkaldte frie grundvandsspejl. Vi pumper kun ca. seks procent af vandmængden op om året. I fjor fik Thy 660 mm regn. Man regner med, at femsjettedel fordamper eller forsvinder ud i søer og åer. Af den sidste sjettedel bruger vi de seks procent”.

Driftsbestyrer Mogens Lüth, De kommunale Værker, i Thisted Amts Tidende august 1975.

Thisted Kommune. Sidste sommer faldt vandstanden tre meter. Men selv et fald på fem meter er nærmest betydningsløst. I virkeligheden er undergrunden fyldt med næsten uanede mængder vand. Fra uge til uge har vandværket sommeren igennem konstateret, at vandstanden ved kildepladsen i Baun, som efterhånden forsyner det meste af kommunen, falder 20-30 centimeter. I sidste uge var faldet på 20 cm. Da nåede døgnforbruget sin hidtidige rekordhøjde: 16,5 millioner liter vand pumpet ud i rørene på 24 timer.

- Det eneste, der skulle kunne slå os ud, er strømafbrydelser, siger driftsbestyrer Mogens Lüth, De kommunale Værker i Thisted. - I sådanne situationer kan vi kun klare halvdelen af det normale forbrug.

11. juni 1976

”50 huse i Thisted ”skyld” i at havevanding rammes af begrænsning”

50 huse i kvarteret omkring Aalborgvej og Kastanjevej i Thisted er ”skyld” i, at vandværket med øjeblikkelig virkning har indført restriktioner for havevanding. Indtil 20. august må der kun vandes fire timer om aftenen, og som tidligere må ejendomme med lige husnumre kun vande på lige datoer og ejendomme med ulige numre kun på ulige datoer. De 50 ejendommers ”skyld” består i, at de ligger relativt højt i terrænet, og derfor bliver vandtrykket svækket betydeligt, når alle andre vander have på samme tid. Som driftsbestyrer Mogens Lüth understreger det, så er det ikke vand, der mangler, men større ledninger.

14. juli 1976

”Private brønde ved at løbe tørre omkring Thisted”

Tørken udpiner flere og flere private brønde i Thisted Kommune. Især i landdistrikterne bliver det sværere at skaffe vand. Mange landmænd må hente vand langvejs fra, fordi deres brønde er tørret ud, og De kommunale Værker i Thisted får henvendelser fra adskillige, som vil sløjfe deres egne borer og tilsluttes den offentlige forsyning.

11. marts 1977

”Thistedes undergrund næsten bobler af vand”

Det formelig næsten bobler af vand i undergrunden omkring Thisted efter vinterens dynger af sne og de mange voldsomme regnskyl. Allerede nu står vandet højere end normalt for årstiden.

5. juli 1977

”Vandrestriktioner undgås denne gang”

Flere private vandværker omkring Thisted har været nødsaget til at indføre restriktioner, hvad angår havevanding, men forbrugerne under den kommunale vandforsyning kan regne med, at der ikke vil blive begrænsninger i denne retning i år.

- Hvis forbrugerne altså bærer sig fornuftigt ad, understreger driftsbestyrer Mogens Lüth. - Det vil sige, at de ikke skal vande midt på dagen eller sætte sprederen til, når de f. eks. går på arbejde om morgenen og lade den gå hele dagen. Man skal vente med at vande have til om aftenen eller om natten. Det vil i øvrigt også give den største effekt.

19. juli 1980

”Vand i stride strømme også under jorden”

Den våde danske sommer for-

nægter sig heller ikke i år - blandt meget andet med den effekt, at undergrunden næsten bogstaveligt svulmer af vand, og det på en årstid, da der normalt tæres af grundvands-reserverne.

28. juni 1986

”Der er vand nok til Thistedes haver”

Mens forbrugerne i Thisted normalt tapper 1.200 kubikmeter vand fra hanerne i døgnet, postes der i øjeblikket 1.600 kbm ud, og de ekstra 400 kubikmeter går formentlig til de tørstende haver.

- Vi har kapacitet nok, så vi regner ikke med restriktioner på havevandingen, hvis folk fortsætter med at ”opføre sig så pænt”, som de har gjort indtil nu, siger driftsbestyrer Mogens Lüth fra De kommunale Værker i Thisted.

- Der er enkelte høje punkter, hvor vandtrykket er nedsat, men det skyldes lednings-kapaciteten og har intet med vandmangel at gøre.

25. juli 1989

”Vand, vand - og vand”

Dette skrives i heden mandag eftermiddag - og læses, måske, i skyggen af den fortsatte hedebløge nu tirsdag.

Og til dem denne korte meddelelse: Der er vand nok i Thistedes undergrund, pumpekapaciteten skulle også være tilstrækkelig, og der er

ikke udsigt til restriktioner af nogen art! Det er mellem kl. 17 og 19, at vandforbruget i Thisted Kommune er størst. Kommet hjem fra arbejde slår græsplænen gule pletter sig straks på øjnene - og så bliver vandsprederen slået til.

31. juli 1990

”Men nu kommer vandmålerne!”

Der er pres på vandhanerne rundt om i Thisted Kommune - og dermed også på samme kommunes boringer og forsyningsnet. Situationen er faktisk så presset, at vi bevæger os på kanten af restriktioner! Thistedboerne er ikke så bevidste om deres forbrug, som de burde være. De betaler ikke efter, hvor mange kubikmeter, de reelt bruger, men som parcelhusejer for et forbrug på 250 kubikmeter pr. år - uanset om det er mindre eller større.

Men det er snart slut. Der er truffet beslutning om, at der skal indføres vandmålere, så vi kommer til at betale for det forbrug, der registreres.

Og det vil medvirke til, at der bliver større bevidsthed omkring forbruget.

11. juli 1993

”Forbruget af vand er faldet”

Der bliver sandsynligvis ikke ind-

ført vandingsforbud i Thisted, selv om sommeren skulle blive så tør som i fjor. Den enkle baggrund er, at hele Thisted - på nær midtbyen - efterhånden har fået installeret vandmålere.

- At forbruget nu bliver målt har helt klart påvirket mange haveejere. Det kan vi se, når vi kører rundt i villakvartererne, og vi kan måle det, siger maskinmester Jan Pedersen, Thisted Kommunes Forsyningsafdeling.

18. august 1995

”Slut ned havevanding”

Da det er blevet en særdeles kostbar affære, er det blevet et særsyn at se en havespreder i gang i Thisted i denne tørkesommer. Det vand, som Thisted kommunale Vandforsyning sender ud i ledningerne til sine godt 7.000 forbrugere, ligger af samme grund langt under det niveau, det var på, da vandforbruget ikke blev målt.

Maskinmester Jan Pedersen fra den kommunale vandforsyning oplyser således, at i tørkesommeren 1992, hvor der i øvrigt blev indført vandingsforbud, blev der sendt 1.000 kubikmeter vand ud i ledningerne i timen. Siden vandmålerne er blevet installeret - og det er sket gradvis siden 1990 - er forbruget reduceret ned til 700 kubikmeter i timen.

- Jeg har vel i denne sommer set to havespredere i gang. Vandmå-

lerne har helt klart lagt en kraftig dæmper på forbrugernes lyst til at vande deres haver, men det er også en kostbar affære, oplyser Jan

Pedersen. - Et regnestykke viser, at en havevanding tager omkring seks timer. Timeforbruget i en havespreder er en kubikmeter, og

da kubikmeterprisen med diverse bidrag og afgifter løber op i en snes kr., koster en havevanding altså pr. gang over 100 kr.

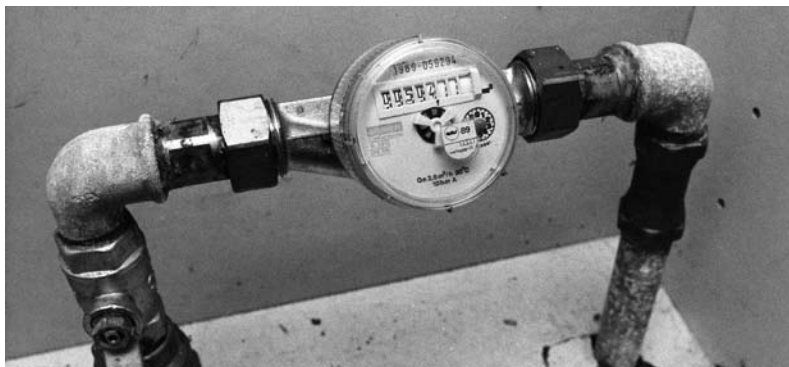
Vandværket på kildepladsen i Vang. 2006.

Vandmåler

”Vandmålere på vej over hele Thisted”. Sådan kunne man læse i den lokale avis i april 1991. ”Vi skal betale for det reelle forbrug - det kan godt svare sig”, lød det beroligende for forbrugerne. Omkring 6000 vandmålere skulle inden 1995 opsættes i beboelsesejendomme og parcelhuse i Thisted Kommune, og det var Tilsted, der først stod for tur.

Før kommunesammenlægningen – dvs. før 1970 - var der målere i det tidligere landsogns område, og det var en af grundene til, at opsætningen begyndte her, hvor der de fleste steder ville være plads til nye målere.

Det var en større opgave for vandforsyningen. De tre første år skulle der opsættes 1500 målere om året og resten i 1994. Der var blevet opsat vandmålere, når landbrug og andre erhvervsjendomme siden kommunesammenlægningen var blevet koblet på den kommunale vandforsyning, så det var kun parcelhusene i landområderne, der manglede. Det var derfor især i selve Thisted, at de fleste installationer skulle ske, fortalte driftsbestyrer Mogens Lüth, De kommunale Værker. Og han understregede over for forbrugerne, at det ville være en fordel for alle parter, at der nu skulle betales for det reelle vandforbrug. Udgangspunktet var et

årligt vandforbrug på 250 kubikmeter for et parcelhus.

Thisted Byråd havde for længst i princippet vedtaget, at der skulle opsættes vandmålere, og det var finansieringen og den praktiske side af sagen, der nu skulle godkendes i byrådet. Og til grund for det hele lå en bekendtgørelse fra Miljøstyrelsen, så det var over hele landet, at der nu skulle holdes bedre hus med den ressource, som grundvandet var for samfundet. Der skulle værnes om grundvandet også for de kommende generationer. Den kommunale vandforsyning forventede, at vandforbruget ville falde 10-15 pct.

”Der er penge at spare både for forbrugerne og vandværkerne, der ikke behøver investere i nye boringer i så stor udstrækning, som vi hidtil har været tvunget til af udviklingen”, fortalte driftsbestyreren.

Thy har en stor grundvandsreserve, og vandkvaliteten er meget høj. Det har tidligere - lidt spøgefuldt - været foreslået, at vandvær-

kerne begyndte at eksportere vand til – ja, f. eks. til Nordtyskland! Og forslaget dukkede op - lidt mere alvorligt - under et landbomøde. Her havde man drøftet planer for, hvordan landbruget kunne tage hensyn til grundvandsområder og beskytte jorden gennem valget af, hvad der blev dyrket på markerne. Når vandet i Thys undergrund var så værdifuldt og fandtes i så rigelige mængder - hvorfor så ikke gøre en eksport ud af det? Siden har man ikke hørt mere til dén diskussion - i hvert fald ikke i dén aftapning. Men om den alligevel har inspireret initiativrige folk i Klitmøller skal være usagt.

En kendsgerning er det uimodsagt, at man i byen ved havet har haft held til at hælde postevand på flasker og sælge det med succes på restauranter og caféer i København.

Se, dét er en rigtig historie fra Thy og ikke den vandede vittighed, som det oprindelige eksport-forslag fra Thisted blev opfattet tilbage i begyndelsen af 1990'erne.

Vandchok

Det gælder om at spare på vandet. Men hvad hjælper det, hvis der er en utæthed, og vandet fosser tilbage til undergrunden efter kun at have efterladt spor i afregningen med kommunen?

”Thybo fik vandchok” var overskriften på en forsidesartikel i den lokale avis i januar 1993. En af de nyopsatte vandmålere viste på en måned fire års forbrug!

I den aktuelle sag havde en parcelhusejer kunnet konstatere, at der i løbet af en måned havde været et forbrug - registreret på vandmåler - på ikke færre end 1000 kubikmeter.

Og hvad der løber ned, det løber op på regningen. Med den nye afregningsform, der trådte i kraft ved årsskiftet 1993 - hvorefter der betaltes efter aflæst vandforbrug - var det 14.000 kr.

Nu slap den pågældende billigere, fordi det enorme vandforbrug strakte sig over to måneder - fra midt i december, da vandmåleren blev installeret og til midt i januar, da både forbruger og forsyningsafdeling blev klar over, at der var noget galt. Og da afregningen efter aflæst vandforbrug som nævnt først gjaldt fra årsskiftet, slap forbrugeren med omkring det halve.

Det var også rigeligt - mere end rigeligt - mente forbrugeren.

”Ja, det er fortsat en stor regning,” måtte Poul Borch Hansen, leder af Thisted Kommunes forsyningsafdeling, medgive forbrugeren.

Et normalt forbrug for en almindelig familie var omkring 15 kubikmeter pr. måned, og for de husstande, hvor der endnu ikke var opsat vandmålere, blev der beregnet et årligt forbrug på 170 kubikmeter. Det gjaldt om at tjekke vandmåleren med jævne mellem-

rum. Men det kunne i mange tilfælde være svært at konstatere et vandspild, da vandet lige så stille kunne sive ned gennem kridtlagene i undergrunden uden at efterlade sig spor på jorden.

På dette tidspunkt - to år efter starten - var der sat 4-5000 vandmålere op, og forbrugerne i Senels-området havde netop fået meddelelse om, at det nu var deres tur. Senere på året gjaldt det østbyen i Thisted.

Jørgen Søgaard fra et af de private entreprenørfirmaer, der udfører arbejde for vandforsyningen – i dette tilfælde i Roligheds-området. 2006.

Den forudseende leder

Mogens Lüth var i mange år - indtil begyndelsen af 1990'erne - på det nærmeste identisk med Thisted kommunale Værker, herunder det nu hundredårige vandværk.

Han kom som 32-årig til Thisted som gasværksbestyrer efter ansættelser på Masnedøværket, de kommunale værker i Vordingborg og gasværket i Roskilde.

Gasværket i Thisted - på grunden hvor den kommunale administrationsbygning i dag ligger - blev nedlagt i 1974, hvorefter han blev chef for de kommunale værker omfattende vand, forbrænding og renovation. Han var således i 1979 med ved opbygningen af det fælleskommunale forbrændingsanlæg og lossepladsen i Skovsted. Og det samme med de tre vandværker i Vang, Tved og Baun. Da han i sommeren 1991 som 66-årig trak sig tilbage som leder af de kommunale værker, var der 30 borer og sprede over hele kommunen og 450 km hovedledning mod de 75 km for kommunesammenlægningen i 1970.

Han fortsatte som konsulent i kommunen indtil årsskiftet.

LANGT NED. Januar 1989: Driftsbestyrer Mogens Lüth, De kommunale Værker, ved en privat brønd på Vorupørvej 6 sammen med ejeren af ejendommen, mekaniker Ole Møller Petersen. Der er 21 meter ned til vandspejlet. 10 pct. af husstandene i Thisted Kommune får vand fra private borer eller brønde, og flere af dem vil ikke kunne klare de miljøkrav, der stilles i dag og må lukkes i de kommende år. Baggrunden er en ændring af loven om vandforsyning. Kommunerne har ikke kun tilsyn med de offentlige vandværker, men nu også pligt til at foretage kontrol af de private borer og brønde. "Enkelt-indvindings-borer, der kun leverer vand til en eller to husstande" – som det bliver defineret i den nye bekendtgørelse. Tidligere har mange brøndejere på eget initiativ fået foretaget en analyse, fordi de havde en mistanke om kvaliteten af drikkevandet. Byrådets driftsudvalg har netop behandlet en sag, hvor drikkevand havde fået betegnelsen "sundhedsfarlig", og der var blevet givet kogeforbud.

Afdelingen på Vandværksvej blev sammen med renseanlæg og kloakvæsen lagt ind under den tekniske direktør med afdelingsingeniør Poul Borch Hansen som ny leder af en forsyningsafdeling. De kommunale værker havde hidtil funge-

ret som en selvstændig afdeling.

Styringen og administrationen af vandforsyningen havde Mogens Lüth været med til at få over på edb - en opgave han var meget stolt over at have været med til at løse. Han var blevet bidt af en hed

Mogens Lüth på lageret i vandtårnet med 400 mm skydemuffer til reparation af vandforsyningens største vandledninger. 1988.

computer lige siden begyndelsen på it-æraen. Og denne interesse var blandt de mange, han for alvor ville kaste sig over som pensionist. Han fik imidlertid et kort otium, idet han døde i februar 1992 - kun få måneder efter at han havde haft sin sidste arbejdsdag i Thisted Kommune.

Mogens Lüth havde taget udvidet maskinisteksamen i 1950 og

bestod højspændings-installatørprøven for maskinister. I Thisted havde han i en halv snes år undervist elektriker- og maskinarbejderlærlinge på teknisk skole.

Andets steds er Thisted anno 1906 beskrevet - det år vandværket blev anlagt. Mogens Lüth har tegnet et andet Thisted-billede - anno 1957, da han gjorde sin entré:

”Thisted var en lille og idyllisk beliggende provinsby, og som medlem af Round Table og rklubben fik jeg med det samme kontakter til brede kredse i byen og faldt hurtigt til. Men det var også en stillestående by, der først senere fik del i den udvikling, som nye industrier og uddannelsescentre fører med sig. Og Thisted har virkelig forstået at følge med”.

Det var denne udvikling, den snart forhenværende leder af de kommunale værker i Thisted i begyndelsen af 1990'erne gerne så fortsat. Og en samlet Thy-kommune måtte være det bedste bud. Der var ikke ligefrem trængsel omkring dette synspunkt blandt politikerne i Thy - og mange andre for den sags skyld i de tre kommuner - de havde nok i eget bord. Der skulle gå mange år, før der kom sammenlægningsrealiteter på tværs af de nævnte borde.

Som den forudseende leder af de kommunale værker bemærkede i august 1991:

”De tre kommuner har allerede et samarbejde på flere tekniske områder, og det er noget, alle parter har fordele af. Og når vi har det på det tekniske, kan jeg forestille mig, at det også må være tilfældet på andre områder. Så debatten om kun én kommune - den bør vi se at komme i gang med”.

Men han skulle komme til at vente længe, den gode Mogens Lüth. 15 år for at være nogenlunde præcis!

Når vand bliver foruren

En historie om historierne bag jagten på de coliforme bakterier.

Det var en forureningssag af et omfang, man aldrig tidligere havde oplevet. Sådan blev situationen på vandforsyningsfronten beskrevet i begyndelsen af februar 2005, da Thisted Kommunes vandforsyning ved et rutinetjek observerede en forurening af drikkevandet med coliforme bakterier. Et område i Thisted fra Ringvejen ud til Vestergårdsvej i den østlige del af byen og til Thisted Å. Ifølge embedslægen stammede bakterierne med stor sandsynlighed fra forrådnede planter og overfladevand, og selv om de var naturligt forekommende i jord, udgjorde de alligevel en sundhedsfare. Og forbrugere blev opfordret til ikke at bruge vandet direkte fra hanen, men koge det først.

Værnepligtige fra Beredskabsstyrelsen Nordjylland uddelte sedler om forureningen til 4500 husstande - 7000 mennesker - og formanden for Udvalget for Teknik og Miljø, Ove Hegnhøj (Thylisten), beskrev på et pressemøde 8. februar forureningen som ”en lettere forurening”. Der var ikke indikationer på, at den stammede fra dyrs afføring. Det var heller ikke kloakvand. Vandforsyningen havde dog endnu ikke været i stand til at lokalisere kilden. Det

var en sag, der naturligvis optog sindene i Thisted - ikke mindst hos de mange berørte forbrugere - og Thisted Dagblad fulgte tæt jagten på forureningskilden:

9. februar

Thisted Vandforsyning vil i løbet af i dag øge indsatsen omkring området ved Thy Hallen. I dag vil der desuden blive udtaget vandprøver, og viser prøverne fra i dag og i morgen sig at være positive, vil der være mulighed for, at det vandforurenede område sandsynligvis kan indsnævres. (...) Flere af de store vandforbrugere i Thisted ventede i går spændt på, hvordan tingene ville udvikle sig. Slagteriet foretog sammen med vandforsyningen en omkobling til en anden rørledning, så der kunne produceres som normalt - selv om slagteriet ligger inden for det berørte område. På sygehuset kunne en meddelelse fra ledelsen om, at vandet skulle koges, hurtigt afblæses, da kommunen meddelte sygehuset, at det var frikendt for at have forurenede vand.

11. februar

Chefen for vandforsyningen, Jan Pedersen, oplyser, at området øst for Østerbakken er frikendt som kilde til forureningen.

14. februar

Siden lørdag har beboerne i husstandene i den østligste del af det område i Thisted By, som i hele sidste uge blev anbefalet at drikke kogt vand, kunnet slukke tørsten i vand direkte fra hanen. Lørdag blev det nemlig besluttet at ophæve anbefalingen om at koge vandet, efter at embedslæge og vandværk havde konstateret, at vandet, hvor der i sidste uge var konstateret forhøjet bakterieindhold, igen var rent og bakteriefrit. Mindre heldige er ca. 4000 borgere i den vestlige del af det ramte område.

15. februar

4000 husstande i Thisted anbefales stadig at koge vandværksvandet, da bakterieindholdet kun falder langsomt. Frustrationen hos vandforsyningen breder sig, idet det stadig ikke er lykkedes at finde kilden til den forurening, som nu i mere en uge har ramt drikkevandet hos mange tusinde forbrugere i Thisted. Og spørgsmålet er, om forureningskilden nogensinde bliver fundet. ”Vi tror, at forureningen er stoppet, da antallet af bakterier i vandet stadig går nedad, men ikke så hurtigt som tidligere, hvilket vi synes er meget træls”, siger maskinmester Jan Pedersen.

17. februar

Flere tusinde vandforbrugere er ved at være grundigt trætte af at skulle koge vandværksvandet, når

der skal laves saftevand, børstes tænder eller laves kaffe. Men indtil videre må forbrugerne nok vænne sig til kaffen med den flade smag, når den er lavet af vand, der har været kogt én gang. Hos Thisted Kommunes vandforsyning er man også meget trætte af forurenings-sagen, som har et omfang, man aldrig tidligere har oplevet.. (..) I øvrigt kan det forekomme lidt uret-færdigt, at det netop er Thisted vandforsyning, som bliver ramt af en så omfattende forurening. Vandværksvandet i Thisted er normalt af så høj kvalitet, at man slet ikke behøver at behandle det, inden det sendes ud til forbrugerne.

18. februar

Vandforsyningen skønner, at regningen fra Miljøcenter Vestjylland løber op mellem 250.000 og 500.000 kr. Miljøcentret foretager analyserne af de vandprøver, der bliver tappet i Thisted i jagen på at finde kilden til de coliforme bakterier. (..) Vandet til Thisted By bliver ledt ad tre store vandledninger, som kommer fra vandværket i Øster Vandet. Den helt store ledning kommer ind ved Ballerumvej og Kronborgvej, som ligeledes har en rimelig stor dimension. Den tredje kommer ind ved Hanstholmvej, og den er knap så stor. Vandforsyningen har naturligvis taget vandprøver fra vandværket i Øster Vandet, og det er fuldstændigt rent og fri for bak-

terier. Analyserne af vandprøverne i Thisted By skal vise, om der er coliforme bakterier i vandet, og det bliver kasseret, hvis der er en enkelt coliform bakterie i en deciliter vand eller ti i en liter. Vandet skal være fuldkommen og totalt rent!

11. marts

Som en direkte følge af forureningen af drikkevandet i Thisted i sidste måned går Thisted Kommune nu i gang med at udskifte en del af det gamle ledningsnet i nærheden af det gamle kommunale vandværk på engarealet nord for byen. ”Vi regner med, at vi rammer dét, der kan have været årsagen til forureningen. Det er godt nok en smule skud i blinde, men et rimeligt kvalificeret skud”, siger lederen af vandforsyningen, Jan Pedersen. Den nøjagtige årsag til vandforureningen, der ramte den nordlige og østlige del af Thisted By, vil aldrig blive fundet. Derfor må Jan Pedersen bruge udelukkelsesmetoden. ”Vi har udelukket, at det var et brud, og at det skulle komme fra en varmtvandsbeholder”, siger han. Jokeren er det gamle ledningsnet, som ikke er ordentligt kortlagt. En af de mest holdbare teorier om årsagen til forureningen er derfor, at der har stået noget vand i en blind ledningsvej, hvori bakterier har haft mulighed for at formere sig. Sådan noget kan kun ske, når der har været et stop for det ellers

konstante vandtryk i hele ledningsnettet.

”Kommunen handlede hurtigt”

Vandforsyningen høstede i øvrigt anerkendelse for den måde, forurenings-sagen blev håndteret på. En af de store vandforbrugere i det berørte område var Polar Is, der især fremhævede, at kommunen handlede hurtigt. Direktør Jens Jørgen Sørensen oplyste, at kommunen selv henvendte sig til virksomheden for at fortælle om forureningen. Vandforbruget på isfabrikken blev pasteuriseret, inden det blev brugt i produktionen, og virksomheden tog dagligt stikprøver for at være sikker på kvaliteten. Da der blev meldt om forurening, blev denne kontrol øget, og virksomheden havde ikke fundet nogen form for forurening. Den største forureningsfare var det vand, som blev brugt til rengøring, og det blev kogt i store kar.

Vandforsyningen fik mange henvendelser fra de berørte forbrugere. ”Kun få er sure. De allerfleste er bare interesseret i at få at vide, hvor forureningen stammer fra”, fortalte Jan Pedersen. Registreringen af vandforbruget i den del af Thisted, hvor drikkevandet var forurenede, viste, at folk havde lyttet til anbefalingerne om at koge vandet. Også i en sådan grad, at vandforbruget var faldet drastisk.

Men også denne historie fik altså

Som en direkte følge af forureningen af drikkevandet i Thisted gik Thisted Kommune i gang med at udskifte en del af det gamle ledningsnet i nærheden af det gamle kommunale vandværk på eng-arealet nord for byen.

en lykkelig slutning - selv om forureningskilden ikke blev fundet. Snart kunne alle forbrugere drikke af vandværksvandet direkte fra hanen uden at risikere mavekneb eller diarré. Men langt senere blev

thistedboerne pludseligt mindet om situationen dengang i begyndelsen af 2005 - eller var der igen brudt farlige bakterier ind i det kommunale drikkevand? Skulle det hele begynde forfra? Det var et indslag

i lokalradioen, der fortalte om forurening af drikkevandet i Thisted. Kilden til dén historie skulle dog hurtigt blive fundet - det var en teknisk fejl, der lå bag genudsendelsen af en gammel nyhed.

Fra aflæsning af målere til it-styring

I dag drejer det om it-styring, overvågning af pumper, forbrug og tryk på ledningsnet ... og så videre. Et helt andet niveau end i 1980'erne, da vandværkets folk engang imellem skulle ud og aflæse målerne ved samtlige boringer. I dag kan man stort set følge det alt sammen på en skærm!

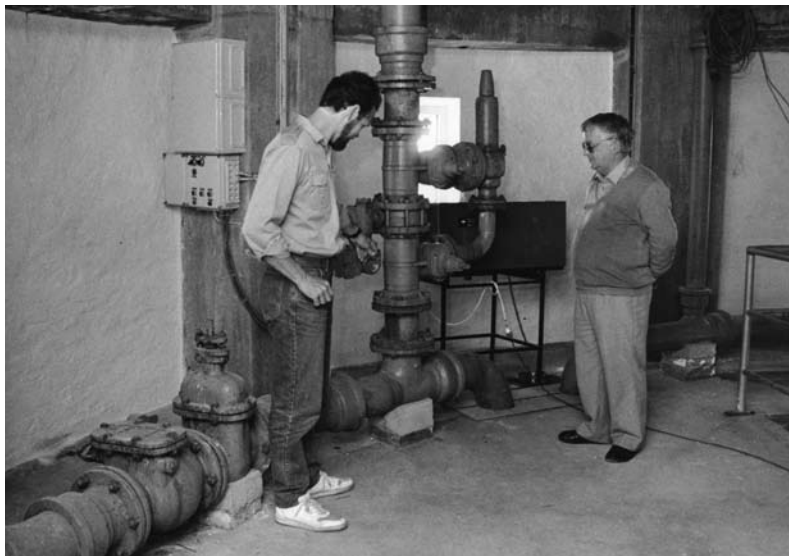
Byrådsmedlem Ove Hegnhøj (Thylisten) var i midten af 1980'erne formand for det daværende driftsudvalg. I fem år - indtil 2007 - har han været formand for udvalget for teknik og miljø i Thisted Kommune.

”For 20 år siden var arbejdet præget af, at det var et gammelt vandværk og en vandforsyning med stolte traditioner. I politisk sammenhæng fyldte det ikke meget. Forvaltningen med Mogens Lüth i spidsen havde sammen med det lille udvalg varmeplanlægning og affaldshåndtering som nye områder. Der skulle ifølge ny lovgivning udarbejdes analyser af energiforbrug, miljø og affald. Det var opgaver, som maskinmester Jørgen Skaarup som næstkommanderende især tog sig af. Politisk kom det i dagligdagen til at fylde mere end vandforsyningen”, husker Ove Hegnhøj.

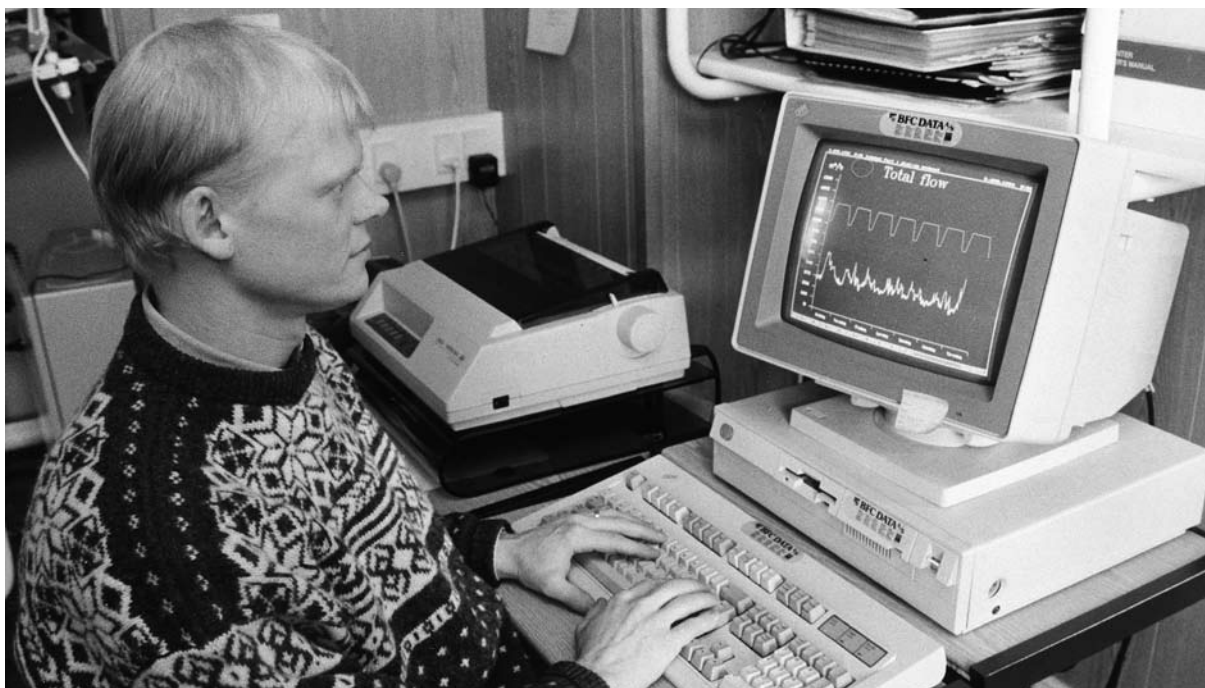
”Ja, man kan sige det på den måde, at vand bare var noget, man havde og oven i købet af en meget fin kvalitet. Mogens Lüth var flere gange inde på, at Thisted godt nok havde et stort vandspild, men det løb ned i jorden igen, vandet, og så kunne vi jo blot pumpe det op en gang til! Afgifterne kom først senere – da vi alle blev mere bevidste om at passe bedre på ressourcer og miljø. I dag er målet at komme

under 10 pct.s spild på ledningsnettet, og der er nogle vældige afgifter, hvis vi kommer over. Tidligere havde vi et spild i nærheden af 50 pct. Og dét så man ikke som noget stort problem!”

Som eksempler på sager i driftsudvalget nævner Ove Hegnhøj forholdet til private vandværker uden for Thisted By. De havde i perioder måske ikke den mængde vand, der var behov for, eller der var begyndt at dukke nitrit- og nitrat-tal op, så vandkvaliteten ikke var helt i top. Der blev indgået aftaler om, at den kommunale vandforsyning skulle træde hjælpende til. Det gjaldt således bl. a. Stenbjerg, Snedsted,

Sommeren 1988: Ove Hegnhøj (Thylisten) og driftsbestyrer Mogens Lüth i vandtårnet. Herfra kunne vandtrykket reguleres. Tidligere blev det gjort manuelt – nu skete det ”pr. edb og computer”.

Maskinmester Jan Pedersen arbejdede i Thisted Kommune i 14 år - indtil 2006. Her er han på Vandværksvej i begyndelsen af 1990'erne ved overvågningen af forbrug og tryk.

Vildsund og Nors. Også på andre områder kunne ”storebroderen” i Thisted yde assistance, når nye bekendtgørelser dukkede op, eller regulativer skulle tilpasses ny lovgivning. Et godt samarbejde til gavn for alle parter. En kommunal vandforsyning har ikke en interesse i blot at overtage de private vandværker.

”Vandværk, skole og plejehjem er væsentlige dele af den lokale identitet, som beboerne vil kæmpe for, og det er et engagement, der har stor betydning også på andre områder”,

tilføjer Ove Hegnhøj.

I 1990 skete en organisatorisk ændring. Alt omkring det gamle driftsudvalg blev integreret i teknisk forvaltning. Adressen var fortsat endnu en del år Vandværksvej for de fleste medarbejdere – enkelte flyttede dog allerede på dette tidspunkt op på rådhuset. En ny struktur var på vej med en direktion i spidsen for den kommunale administration - og dermed en direktør for teknik og miljø-området.

Om Jørgen Skaarup og Mogens Lüth, der i flere år tegnede vandvær-

ket og forsyningsområdet i Thisted Kommune, fortæller Ove Hegnhøj:

”Jørgen Skaarup var den unge maskinmester, der seriøst tog de nye opgaver op. Lüth var den ældre og erfarne, der i sin tid havde bestyret både gasværk og vandværk. Jørgen Skaarup var god at samarbejde med, fordi han med stor alvor gik ind i den nye lovgivning om varmeplanlægning og affaldshåndtering. Vandforsyningen var en biting for politikerne - det var alt det nye, vi brugte flest kræfter på. Det gælder f. eks. naturgasforsyningen til Thy”.

Men da der kom fokus på ressourcer og miljø – og på vandafledningsafgift – rykkede vandforsyningen atter ind på den lokalpolitiske scene. Ove Hegnhøj fulgte det gennem arbejdet i Thisted Byråd – han var ikke længere så tæt på som tidligere som medlem af driftsudvalget.

”I de sidste fem år har det været en helt anden forvaltning bag vandforsyningen, jeg som formand for udvalget for teknik og miljø har mødt på rådhuset i forhold til, hvad jeg oplevede tilbage i midten af 1980’erne. Her sidder to yngre teknikere og leder vandforsyningen som en egentlig selvstændig enhed under forsyningsafdelingen: Jan Pedersen og Ulf Nyborg. En mand i marken og en dame på kontoret er stadig med fra 1980’erne. I dag er det hele som nævnt it-styring, overvågning af pumper, forbrug og vandtryk i ledningsnettet – langt fra virkeligheden blot 20 år tilbage. Alt kan i dag følges på en skærm. Da vi for halvandet år siden havde en forening i Thisted By af drikkevandet kunne man på skærmen følge udviklingen, indsamle data og træffe sine dispositioner i kampen for at finde forureningskilden ud fra dem.

Vandforsyningen er et godt eksempel på anvendelsen og betydningen af moderne it-teknologi. Det samme gælder med hensyn til begrænsning af vandspildet, der i dag er 10-11 pct. De indsamlede data om vandtryk og -fald gør det muligt at afgrænse

Maskinmester Ulf Nyborg viser, hvordan man med moderne måleudstyr er i stand til at finde årsagerne til vandspild. Med jordmikrofonen kan man lytte sig frem til endog meget små lækager 1,5 meter nede i jorden. 2006.

områder og derefter pejle sig frem til lækager i gader og fortove. Den hidtidige chef for vandforsyningen, maskinmester Jan Pedersen - der i øvrigt flyttede til Silkeborg i forbindelse med kommunalreformen - mente, at Thisted Kommune måske havde nået det punkt, hvor det ikke kunne betale sig at lede efter flere lækager. De ressourcer, der skulle bruges for at finde f. eks. yderligere tre pct. vandspild, kunne være så

store, at det i den sidste ende ikke ville kunne svare sig”, fortæller Ove Hegnhøj.

Den kommunale vandforsyning er en såkaldt økonomisk ”hvile i sig selv-forretning”. Den fylder derfor i dag ikke meget i en lokalpolitisk sammenhæng. Højest tre-fire gange om året er sager fra området på byrådets dagsorden – i de fleste tilfælde om frigivelse af anlægsmidler til reovering af ledninger.

”En dejlig arbejdsplads”

Tove Nielsen nyder i dag pensionisttilværelsen i Johnsen Parken i Thisted med en misundelsesværdig udsigt til Limfjorden, der i sæsonen byder sig til med opfordringer til en tur i bølgerne. En opfordring det er svært at sidde overhørig for en stadig aktiv kvinde, når nu fjorden i sæsonen viser sig fra den bedste side.

Engang var det et andet vand, det kommunale og dét der bliver hentet op fra undergrunden, der beskæftigede Tove Nielsen.

I 25 år var hun ansat på Thisted Vandværk eller De kommunale Værker, som denne afdeling af Thisted Kommune kom til at hedde med den selvfølgelige adresse: Vandværksvej. En afdeling med et forholdsvis lille personale – såvel inden for administrationen som på den tekniske side – der gennem tiden fik en lang række arbejdsopgaver at løse ved siden af udbygningen af vandforsyningen til stadig større områder i kommunen: forbrændingsanlæg, losseplads, kloakvæsen, renovation, storskraldsordning og affaldshåndtering i det hele taget. Alt dét der nu er samlet på rådhuset. Mange af disse opgaver blev løst i samarbejde med ingeniør- og entreprenørfirmaer i kommunen, men det forberedende arbejde – og selve

administrationen – var på Vandværksvej.

”Det var et dejligt job, og Mogens Lüth, som jeg arbejdede sammen med i de fleste år, var en virkelig god leder, en ener, der kunne kunsten at bakke sit personale op og slå en god stemning an på arbejdspladsen. Jeg var ansat i bogholderiet på amtskontoret i Thisted, og da det forsvandt med kommunalreformen i 1970, blev jeg ansat på lønningskontoret i den nye Thisted Storkommune. Mogens Lüth havde jævnligt ærinde på kontoret, og en

dag i 1974 fortalte han, at der allerede var kommet så mange opgaver i den nye kommune, at der skulle ansættes en assistent på heltid nede på vandværket. ”Hvad med mig?” - røg det ud af mig. ”Pladsen er din!” lød svaret. Og han kendte mig kun fra lønningskontoret. Det blev et samarbejde, vi begge havde stor glæde af – det tror jeg nok, jeg kan tillade mig at sige. Men der var nok at tage fat på – ja, ofte skete det, at jeg måtte tage skrivemaskinen med hjem og fortsætte arbejdet med at udskrive regninger og andet, der den følgende morgen skulle attesteres af såvel Lüth som formanden for driftsudvalget. Det

Thisted kommunale Vandforsynings administrative personale anno 2006: Fra venstre Astrid Jørgensen, Elin Vangsgaard, Tina Thomsen og Grethe Kibsgaard Laustsen. Bagest Ulf Nyborg.

var i øvrigt dengang en kubikmeter vand kostede 25 øre”.

Personalet på Thisted Vandværk bestod i 1974 af Mogens Lüth som driftsbestyrer og Tove Nielsen på kontoret og i ”teknikken” maskinarbejder Henry Hjortshøj og montør Jens Peter Andersen.

”Jeg skulle passe tre telefoner, føre regnskab, skrive breve og sørge for opkrævningen af vandafgift. Det foregik jo manuelt – det var før edb-æraen. Der var mange kort, som skulle udfyldes. Montøren var først ude at aflæse målere hos storforbrugere som slagteriet, bryghuset og andre større virksomheder. Det skete hvert kvartal. Andre større forbrugere fik besøg hvert halve år - det gjaldt f. eks. de landbrug, der fik kommunalt vand leveret og havde måler opsat. Almindelige forbrugere betalte en fast vandafgift over ejendoms-skattebilletten. Det var først langt senere, de fik måler. Det skete også i ”min tid”, og der var et betydeligt papirarbejde forbundet med registrering af de mange målere, der blev opsat i hele forsyningsområdet af autoriserede VVS-installatører”, fortæller Tove Nielsen.

Mogens Lüth kom oprindeligt til Thisted som bestyrer af det kommunale gasværk, der lå dér, hvor administrationsbygningen blev opført i 1970’erne. Da bestyreren på vandværket, Aage Davids, døde, ”overtog” Lüth vandværket, og i den tidligere bestyrers lejlighed på

Vandbestyrer – med sæl! Det har ikke været nemt at skaffe et billede af Aage Davids, der var leder af vandforsyningen fra 1940’erne til slutningen af 1960’erne. Det er resulteret i dette lystfiskerbillede fra 1968 – der til gengæld fortæller om en anden side af en vandværksbestyrers liv.

Vandværksvej i de gamle bygninger fra 1906 blev der indrettet kontor. Det kom til at bære præg af, at det var en gammel lejlighed med ikke helt moderne toilet og køkken.

”Men der var en hyggelig stemning på Vandværksvej”, husker Tove Nielsen.

”Optimalt var det dog ikke. Det blev det først, da der blev bygget om og førstesalen indrettet til bl. a. mødelokaler, arkiv samt køkken, og den gamle Madam Blå udskiftet, da der skulle brygges kaffe til driftsudvalget, som begyndte at holde møder på Vandværksvej. Denne ombygning var også nødvendig i takt med de mange nye arbejdsop-

gaver, som De kommunale Værker skulle løse, bl.a. opførelse og drift af forbrændingsanlægget I/S Thyra. Maskinmester Jørgen Skaarup var kommet til, senere Elin Vangsgaard som teknisk assistent og Aage Pedersen og Anthon Pedersen på værkstedet. Jørgen Skaarup var ansat på vandværket i 14 år, hvorefter han i en periode var ansat ved Thisted Varmeforsyning og i dag leder af Kraftvarmeværket. Hans afløser som maskinmester på vandværket blev Jens Roesgaard, der i øvrigt overtog Jørgen Skaarups stilling på Thisted Varmeforsyning.

Som eksempel på opgave inden for vandværkets domæne nævner

Tove Nielsen papirarbejdet i forbindelse med overtagelse af forskellige private vandværker. En af de største opgaver var overtagelse af Sennels Vandværk, der forsynede et stort lokalsamfund med mange forbrugere, som blev koblet på den kommunale vandforsyning. Ledninger blev også over en længere årrække lagt ud til lidt større private værker i kommunen, så de kunne lukke op for det kommunale vand, hvis de kom i bekneb. Det gjaldt bl.a. Snedsted, Vildsund, Stenbjerg og Nors.

Med ny miljølovgivning fulgte en ny opgave: Tilsynet med de private brønde, hvor der i tilfælde af forurening kunne blive tale om kogeforbud, der skriftligt skulle meddeles ejeren.

”Det var også i Mogens Lüths periode, vi fik bygget det store Vang Vandværk og Baun Vandværk. Af store anlægsarbejder kan nævnes ringledningen ved Thisted og ledningen over engen. Der er også de store arbejder ude i landområderne, bl.a. etablering af vand til Vangsa.

Forberedelserne skete på Vandværksvej, mens projekteringer blev udført af ingeniørfirmaer – næsten i alle tilfælde Houe & Olsen. Større anlægsopgaver blev naturligvis udbudt i licitation. Mens N. C. Andersen, Knud Aage Steffensen og Kr. Skammelsen havde entreprenørarbejdet i Thisted By, var det firmaer fra lokalområderne, der påtog sig entreprenørarbejdet på landet”, fortæller Tove Nielsen, der

stoppede på De kommunale Værker i 1999 – mens det endnu var samlet på Vandværksvej.

”Om jeg kom til at savne arbejdet? Jo, da det endnu var på den gamle adresse! At flytte med op på rådhuset – det havde jeg ikke lyst til! Jeg har haft et spændende job på en god arbejdsplads, der var nok at lave og mange udfordringer, afvekslende, det var dejlige mennesker, jeg kom til at arbejde sammen med, jeg var glad for kontakten til de mange forbrugere i kommunen, til alle smede, VVS-installatører og renovatører ... hvad kan man ønske sig mere?” Erklærer Tove Nielsen og kaster et blik ud over Limfjorden.

Med en sådan udsigt er en pensionisttilværelse nu heller ikke at foragte.

Thisted kommunale Vandforsynings montører anno 2006: Ole Pedersen, Aage L. Pedersen og Søren B. Pedersen.

Bilag Nr. _____

Kassebogs Nr. _____ 19 / _____

Ordre Nr. _____ Konto

Noteret i Bogholderiet: _____

Regning til Thisted Kommune

fra
Joh. Madam, Møllvej J.

	1928		Kr.	Øre
		<i>Frakta Vandværk.</i>		
	<i>Maj 1.</i>	<i>Av. Indlagt Vandværk til Mun. Nr. Madams Eundom, Daagsbetragt 5 Tider a 2,13</i>	<i>10</i>	<i>05</i>
		<i>Kopi noteret</i>		

Udbetaling sker kun hver Fredag.

Thisted, den _____

Rigtigheden attesteres:
 _____ Kr.
 _____ Øre

Anvises til
 Udbetaling med _____

Thisted Byråds Kasse- og Regnskabsudvalg,
 d. _____

_____ Kr.
 _____ Øre

Alt var ikke alene bedre – det var også billigere i gamle dage. Det dokumenterer denne regning fra 1928. Ifølge et slag på den kommunale taske vil et tilsvarende stykke arbejde i 2006 beløbe sig til omkring 8.000 kr.

"Tilgangen af Forbrugere af Vand fra Vandværket vilde blive ganske betydelig, saa snart Anlægget paabegyndes, og der kan derfor med temmelig stor Sikkerhed regnes med, at et Vandværk her i Byen vilde kunde forrente sig".

*Thisted 1905. Konklusionen i udvalgs
anbefaling over for Thisted Byråd.*